

Razredni sovražniki so

Vsak, ki realno presoja stvari, bi moral vedeti, da razredni sovražnik ni popolnoma uničen, da živi, da ni pasiven. Rovari proti socializmu in na vsakem koraku zavira kolesje našega družbenega razvoja. Da ni razrednih sovražnikov? Tudi danes so, in ni jih ravno malo. Z Zahoda nas zasipajo z vsemi negativnimi teorijami in teorijami in pojmovanji. Mi pa smo glede tega precej mlačni, precej pasivni in ne odpravljamo odločno negativnih pojavov.

Zveza komunistov mora biti kvalitetna. Zveza komunistov mora biti močna, ne številčno, ampak po kvaliteti. Nikar se torej preveč ne obotavljajte oziroma nikar se ne pomišljajte vreči iz Zveze komunistov tistih, ki ne ustrezajo, ki sramotijo ali kompromitirajo našo zvezo. Pa ne samo Zvezo komunistov, ampak tudi naš socialistični sistem. Kajti naše ljudstvo gleda v komunistih tudi naš socialistični sistem.

Iz govora predsednika Tita v Zadru.

Kaj je huje?

Obrodila nam je pšenica, obrodili so pesa, slive, paradizniki, jabolka. Obrodila bo tudi korenja. Obilno. Polni bodo silosi in skladišča. Veselimo se, torej! Kako smo si želeli bogatih žetev!

Toda...

Kadar letina ni dobra, imamo ne-prilike. Če pa je dobra, se zdi, da jih je še več. Visoki pridelki nam nanežejo strah v kosti. Zdaj ni skladišč, da bi ve pospravili, zdaj ni denarja, da bi vse plačali. Ni kreditov, pred-ujmov. Ni in ni, nekaj pa le imamo. Blago, dobro in kvalitetno. Njegove vrednosti pa nikakor ne moremo nvočiti. Kakor da je blago vsega krivo.

Kaj je torej huje, imeti ali ne imeti?

Komunist — 22. VIII. 1969

Domiselni davkarji

Po nalogu inšpekcijske službe sara-jevske občine Center so v mestu zaprti nekaj deset obrtnih delavnic, ker njihovi lastniki niso v določenem roku dobili porokov, ki bi s svojim podpisom jamčili za redno plačevanje davka.

Uprava dohodkov te občine se je odločila, da se z jamstvom bori proti tistim obrtnikom, ki izigravajo davčne obveznosti, so sestavili »črni seznam« na katerem je nad 200 lastnikov pri-vatnih delavnic. Tem so postavili po-goj, da dobijo poroke, ki bi s svojim premoženjem jamčili zanje, da bodo v redu plačevali davke.

Borba — 26. VIII. 1969

Tudi to se dogaja

V podjetju »Vračar« v občini Bar v Crni gori, še kar naprej dela na svojem delovnem mestu knjigovodja, ki ga je pred časom obsodilo občin-sko sodišče na leto dni strogega zapora zaradi tatvine dnevnega iz-kučka samopostrežne trgovine v zne-sku več kot 4000 Ndinarjev. Kljub intervenciji družbeno političnih orga-nizacij v Baru pa samoupravni organi v tem podjetju niso zamenjali obso-jenega knjigovodje.

Delavska enotnost — 23. VIII. 1969

Korupcija cvete

Te dni smo slišali za največjo ko-rupcijsko zadevo — v Zagrebu je osumljenih 19 ljudi iz vse države, da so imeli opravka z 10 milijoni novih dinarjev, nezakonito zasluženih z avto-mobilskimi deli. Provizija za vsako transakcijo jim je prinesla do 80.000 dinarjev.

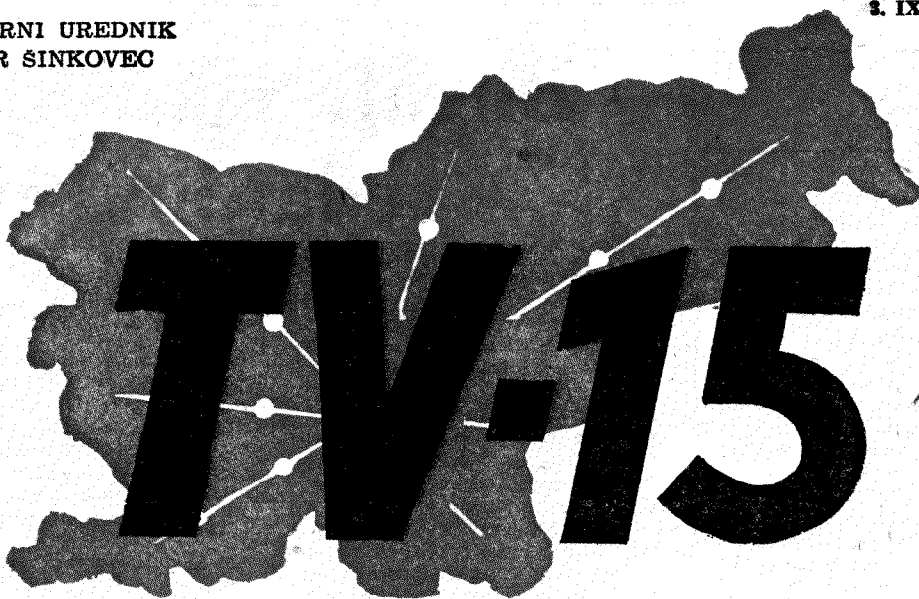
Ne samo pri avtomobilskih delih iz Ljubljane z italijanskim žigom, korup-cija se pojavlja tudi drugje. Prisilila je direktorja gradbenega podjetja iz Matulj, da je odpovedal službo ker: »Gradbeništvo — po njegovem pojas-nilu — ne more dobiti dela, če na tržišču nasičenem s korupcijo, nekoga ne podkupi.« Podatki Zveznega jav-nega tožilstva (čeprav nepopolni) trdi-jo, da ni vse tako črno. V letu 1968 je bilo ugotovljenih 130 primerov da-janja in 220 primerov prejemanja podkupnine tega nezakonitega izko-riščanja družbenih sredstev v osebne namene. »Ali, v zadnjih štirih letih je bil vsak sedemdeseti obtoženec za hud gospodarski kriminal (vsega 432), obsojen zaradi korupcije.

Ekonomika politika — 25. VIII. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

LETO VII
ŠTEV.: 35
3. IX. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

OSNUTEK SKLEPOV O NALOGAH ZZB NOV PRI SPLOŠNI LJUDSKI OBRAMBI

Bogate izkušnje povezati s sedanjimi nalogami

Med dokumenti za VI. kongres ZZB NOV Jugoslavije je tudi osnu-tek sklepov o nalogah in aktivnosti ZZB NOV pri splošni ljudski ob-rambi dežele. Temeljne misli tega načrta sklepov so zajete v teh ugo-tovitvah:

Naloga organizacije borcev je, v povezavi s splošno ljudsko obrambo dežele skrbeti za ohrani-tev svobode in samostojnosti de-mokracije in samoupravnega raz-voja SFRJ. Vse to sodi v izjemno področje njene družbeno-politične dejavnosti, zato bo tudi vsestran-

sko sodelovala pri razvijanju te aktivnosti.

Zapleten in nejasen mednarod-ni položaj, vse pogostejše agresije, vojaške intervencije in držav-ni udari, neokolonialistične tež-nje, razni pritiski, blokovska raz-delitev sveta, politika s pozicij

sile in hegemonizma ter razdeli-tev interesnih sfer, kršitev nedo-takljivosti in samostojnosti pre-dsem majhnih držav, razširjanje teorije o omejeni suverenosti — vse to narekuje krepitev obramb-nih sil dežele in splošne ljudske obrambe. Ob upoštevanju sklepov CK ZKJ in IX. kongresa ZKJ, dalje ustavnih in zakonskih pred-pisov o ljudski obrambi in pri-pravljenosti ljudstva na splošno Nadaljevanje na 2. strani

Sodražica je sprejela borce gostoljubno kot nekoč

Sodražica, ta prijazni kraj v idi-ličnem zatišju pod Travno goro, je doživela dva nepozabna dneva ob srečanju z borci NOV, pripad-niki nekdanjega Notranjskega od-reda in Ribniške čete. Že v soboto je bila vsa v zastavah in slavo-lokih. Borce je sprejela prav ta-ko gostoljubno, kot jih je spreje-mala vsa leta od začetka NOV do osvoboditve.

Slavnost se je začela v soboto popoldne, z otvoritvijo nove asfal-tirane ceste Vinica—Sodražica, ki je za normalno povezavo teh kra-jev s svetom več kot potrebna, in z otvoritvijo zanimive razstave o Notranjskem odredu, ki jo je pri-pravil muzej NOV iz Loža. V ve-černih urah so se razpredli pogo-vori med borci in domačini. Gra-diva za obujanje spominov je bi-lo dovolj, saj je Sodražica eden izmed tistih krajev, ki so v zgo-dovini našega narodnoosvobodilne-

ga boja podörtani kot partizan-ski. Šem so se leta 1941 zatekli izmučeni borci, ki so se po napa-du na Lož v snegu umikali pred okupatorskimi silami, tu se je od-počilo in okrepilo nešteto partiza-nov v vseh nadaljnjih vojniš letih. Okupatorji so Sodražico več kot tridesetkrat bombardirali in jo potem še požgali; toda zaman je bil njihov bes — domačinov niso mogli odvrtiti od Osvobodil-ne fronte.

V nedeljo dopoldne se je zbra-la na trgu precejšnja množica biv-ših borcev in aktivistov, prišli pa so tudi drugi ljudje, stari in mla-di. Ob desetih se je začela pro-slava. Na slavnostni tribuni smo opazili poleg domačih funkcionar-jev predsednika CK ZKS Franca Popita, častnega predsednika ZZB NOV Slovenije Franca Leskoška-Luko in narodnega heroja Tone-ta Vidmarja-Luko. Na začetku

programa je predstavnik občin-ske skupščine podelil domicil 1. ribniški četi (poleg nje ima zdaj v ribniški občini domicil tudi Lev-stikova brigada), za katerega se je z izbranimi besedami zahvalil prvi komandir te čete Filip Teka-vec-Gašper. Sledil je slavnostni go-vor prvega komandanta Notranj-skega odreda Bojana Polaka-Stjen-ke. V njegovem govoru je bilo čutiti poudarek na zgodovinskem dejstvu povezave revolucionarne vojske z zaledjem, ki je prišla pri Notranjskem odredu polno do iz-raza in ki bi bila neobhodno po-trebna tudi v morebitni prihodnji vseljidski vojni. Brez pomoči in sodelovanja ljudstva ne bi bile mogoče tako uspešne vojaške ak-cije, ki so omogočile nastanek pr-vega svobodnega ozemlja in vstop v partizansko pomlad s prvo svo-bodno ljudsko oblastjo. Govornik je nanizal celotno zgodovino No-tranjskega odreda (oziroma vseh treh notranjskih odredov), ki se je obdržal na notranjskem območ-ju tudi v najtežavnejših razme-rah, ter izrekel vsem njegovim pri-padnikom priznanje za neprecen-ljivi doprinos v boju za lepšo pri-hodnost delovnega ljudstva. Na-to je prešel na mednarodne in domače aktualnosti, pri čemer je obsodil elemente, ki kakorkoli de-lujejo proti koheziji skupnosti ju-goslovanskih narodov. Podčrtal je tudi tradicijo povezanosti naše vojske z ljudstvom, ki naj bo res-no opozorilo vsem, ki bi hoteli kdaj prestopiti naše meje.

Program se je nadaljeval z od-ličnim nastopom pevskega zbora »Srečko Kosovel« iz Slovenskega primorja ter z recitacijami in sa-mospevi. Razpoloženje je povzdig-nila tudi godba iz Loža.

Popoldne se je nadaljevalo par-tizansko srečanje z rajanjem, ki je trajalo pozno v noč.

F. Š.

- vsak dan — najnovejše vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSAK DAN
V VSAK DOM

DELO

Umrli je major Jones

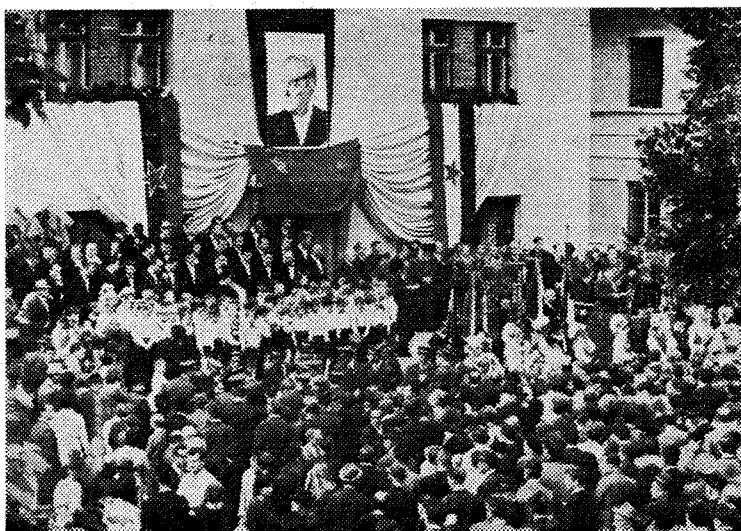

WILLIAM JONES

Ob koncu redakcije smo ujeli vest, da je v Torontu (Kanada) umrl v starosti 74 let major William Jones, čigar ime je tesno povezano z našo narodnoosvobodilno borbo in ga pozna nešteto partizanov širom po Jugoslaviji, zlasti v Sloveniji in Hrvaški.

Bil je namreč šef prve zavezniške vojaške misije pri NOV in PO Jugoslavije in je leta 1943 deloval precej časa tudi med slovenskimi parti-zani. Spoznal je partizansko življenje in cilje našega boja ter postal prijatelj nove Ju-goslavije, ki je imela v njem tudi po vojni vnetega zago-vornika. Za zasluge v skupnem boju proti fašizmu in za razvijanje prijateljskih od-nosov med Jugoslavijo in Ka-nado je prejel več visokih ju-goslovanskih odlikovanj.

V zgodovini naše NOB bo ostal zapisan kot iskren pri-jatelj, čigar osebnost nam je veliko pomagala.

S proslave v Sodražici. Govori zvezni ljudski poslanec Bojan Polak—Stjenka

Dogodki tedna

Predsednik Tito je v prejšnjem tednu obiskal več krajev v Dalmaciji (Dubrovnik, Split, Zadar, Nin, Pag). Povsod je imel izčrpne pogovore z gospodarstveniki, družbenopolitičnimi delavci in predstavniki občin. V Splitu, kjer so se zbrali predstavniki vseh občinskih skupščin iz vse Dalmacije, se je tov. Tito pomudil zlasti pri gospodarskih vprašanjih. Po njegovem mnenju povzročajo težave v gospodarstvu: nelikvidnost, najbolj pa nekatere velike investicije in nenamenska uporaba obratnih sredstev. Dalmacija in vse jadransko področje bi se morala posvetiti prvenstveno turizmu — je dejal tov. Tito — ki bi ga morali obravnavati kot izrazitega izvoznika, ker ne ustvarja nobena druga industrijska dejavnost deviz na cenejši način. V turizmu pa bi morali poslovati izredno solidno, je poudaril. Srednjeročni plan Dalmacije bi moral dati prednost, je dejal, turizmu, pomorstvu, ladjedelništvu, aluminijški industriji in nekaterim drugim, za to območje pomembnejšim dejavnostim. Tov. Tito je seznanil navzoče z najnovejšimi političnimi dogodki po svetu in še posebej z znanosti SFRJ s prijateljskimi azijskimi in afriškimi deželami.

Zvezni izvršni svet je 27. avgusta t. l. obsodil požig mošeje Al Aksa v Jeruzalemu in izjavil, da je oskrnitev tega velikega islamskega svetišča izzvala veliko ogorčenje in najostrejšo obsodbo vlade in narodov Jugoslavije.

Podpredsednik madžarske vlade Matyas Timar se je mudil na petdnevem obisku v Jugoslaviji; pogovarjal se je s podpredsednikom ZIS Grličkovim o gospodarskem razvoju, o izvajanju gospodarskih reform v obeh deželah, o dvostranskih odnosih, zlasti o nekaterih pomembnejših gospodarskih vprašanjih, ki zanimajo obe državi.

ZSSR ima že dve leti rakete za proučevanje vesolja na atomski pogon, je povedal predsednik komisije za raziskovanje vesolja pri akademiji ZSSR Petrov na mednarodnem strokovnoznanstvenem sestanku v Tokiu, na katerem so obravnavali tehnologijo in proučevanje vesolja. V ZSSR so izstrelili že dve raketi tega tipa, je rekel Petrov.

V Kairu so se sestali zunanji ministri 14-ih arabskih držav. Soglašali so s stališčem predsednika ZAR Naserja, ki je dejal, da je mogoče ozemlja, ki so bila Arabcem vzeta s silo, osvoboditi samo s silo. Zunanji minister ZAR Riad je zatrdil, da ne bi mogel Izrael vztrajati trmasto pri aneksionistični politiki, če ga ne bi v celoti podpirale ZDA. Na predlog Kuvajta bo v novembru sklican skupni obrambni svet arabskih držav namesto konference arabskih voditeljev. Ves svet je močno presenetilo dejstvo, da se je kairskega sestanka udeležil tudi tunizijski minister. Doslej je namreč Tunizija bojkotirala sestanke Arabske lige.

I. t. m. so se sestali v Kairu voditelji ZAR, Jordanije, Sirije in Iraka Naser, Kralj Husein, Atali in Al Bakr. Obravnavali so položaj po požigu mošeje Al Aksa v Jeruzalemu. Amanski »Al Difa« piše, da je po mnenju kralja Huseina vojna z Izraelom neizogibna, kairski »Al Ahram« pa je napovedal, da bodo na »malem arabskem vrhu« razpravljali o Naserjevem predlogu, da je potrebno doseči »popolno koordinacijo med arabskimi državami, ki obdajajo zasedena ozemlja«.

V Adis Abebi je bilo 13. redno zasedanje ministrov za zunanje zadeve organizacije afriške enotnosti (OAE). Etiopski cesar Haile Selasie je, pred približno 700 delegati in gosti, obsodil razizem in kolonializem, ki besnita na jugu črne celine, in pozval afriške dežele na večjo enotnost. Namestnik zunanjega ministra Ugande Rvamaro je obtožil zahodne dežele, da v VS praktično ščitijo Južnoafriško republiko. Zelo izčrpna je bila diskusija o Rodeziji, ki je slonela na poročilu generalnega tajnika OAE Tellijsa. Potem poročilo bi morale afriške dežele okrepiti pomoč borcem za osvoboditev Rodezije.

Senzacija v zvezi s tajnimi ameriškimi načrti. Zahodnonemška revija »Sterne« in nekateri italijanski, francoski in britanski listi so prejeli od nekega nepodpisane pošiljatelja ameriške načrte za jedrsko, bakteriološko in kemično vojno v srednji in vzhodni Evropi. Zahodnonemško zunanje ministrstvo navaja, da je ta tajni dokument star že — sedem let.

Palestinska komandosa — 20-letna ženska in 30-letni moški — sta 29. avgusta prisilila ameriško letalo »Boeing 707«, da je, namesto v Atenah, pristalo v Damasku. Palestinska narodnoosvobodilna fronta je tako protestirala proti ZDA, ker so Izraelu obljubile dobavo letal tipa »Phantom«. V Damasku so potnike izpustili, le 6 Izraelcev so zadržali, pozneje so 4 Izraelke izpustili, Izrael pa odločno zahteva takojšnjo brezpogojno osvoboditev vseh šestih izraelskih potnikov. Ta incident utegne izzvati nov izraelski maščevalni napad. Četrte ure po pristanku letala je v pilotski kabini eksplodiral pekleni stroj, ki je letalo močno poškodoval.

Okrog ameriškega oporišča Da Nang v Južnem Vietnamu so se znova razplamteli hudi boji. Sile FNO so ves teden, dan za dnevom, z minometali in raketami napadale mnoga ameriška oporišča in naseljene kraje. V teh bojih je bilo ubitih in ranjenih precej veliko število ameriških vojakov, kar je povzročilo, da so se nekateri ameriški vojaki uprli in se niso hoteli bojevati.

»Ne izključujem možnosti, da se utegnejo čete ZDA umakniti iz Evrope, čeprav ne pričakujem veliko od pogajanj z ZSSR o ublažitvi napetosti,« je izjavil minister za obrambo ZDA Melvin Laird uredniku časnika »Time«.

Umik dela ameriških čet iz Tajske se je začel 1. t. m., je rečeno v zadevnem ameriškem uradnem poročilu.

Zadnja skupina 25.000 ameriških vojakov, ki se morajo po sklepu predsednika ZDA Nixona do konca avgusta umakniti iz Vietnama, je 27. avgusta zapustila to deželo — je sporočilo ameriško poveljstvo v Saigonu.

26. avgusta je na vnukovskem letališču pri Moskvi strmoglavilo letalo tipa »Iljušin 18«, ker je letalu odpovedal kolesni mehanizem. Ob pri stanku se je letalo vnelo. V letalu sta bila 102 potnika. 16 potnikov je zgubilo življenje, 15 pa jih je bilo ranjenih.

Sloviti profesor dr. Christjan Barnard je v Capetownu opravil operacijo, v kateri je vdela v pljuča in srce italijanske deklice Giovanne Bon iz Milana umetno žilo utripalnice. Deklica se po uspešni operaciji počuti dobro.

Konec avgusta je strmoglavilo na Westfalskem vojaško letalo tipa »F 104« (Starfighter), že 98. zahodnonemško letalo tega tipa. Padlo je na tla in se razbilo. Pri teh nesrečah je doslej izgubilo življenje 53 pilotov.

30. avgusta se je sestal izvršni biro predsedstva ZKJ na Brionih. Opravnaval je dejavnost ZKJ po 16. seji izvršnega biroja, odobril informacijo predsednika ZK Slovenije Popita o idejno politični dejavnosti ZK Slovenije po 16. seji, razpravljal o nekaterih perečih vprašanjih s področja mednarodnih odnosov in mednarodnega sodelovanja ZKJ in sklenil, da bo seja predsedstva ZKJ v drugi polovici polovice septembra.

Grški kralj Kostantin se je sestal z grškim ministrom Pipineli-som v nekem švicarskem mestecu. Novica o sestanku je prišla na dan po indiskretnosti kantonalnih organov, ki so morali skrbeti za krajevno varnost.

Bogate izkušnje povezati s sedanjimi nalogami

Nadaljevanje s 1. strani

ljusko vojno ima ZZZ NOV kot družbeno-politična organizacija številne obveznosti in zelo široke možnosti za vsestransko udeležbo pri tem delu. Saj je že dolžnost vsakega občana, da pri tem sodeluje, toliko bolj pa velja to za borce in njihove organizacije.

ZZZ NOV, v kateri je zbranih zelo veliko poveljnikov in borcev NOV, ima po svoji vlogi, izkušnjah in moralno-političnem ugledu še posebno odgovornost pri pripravi ljudstva na obrambo dežele. ZZZ NOV deluje kot moralno-politična sila in s svojimi napori prispeva k pripravi idejnih in družbeno-političnih temeljev ter k izvedbi trajnih nalog splošne ljudske obrambe. Upoštevač vse to, bo ZZZ NOV še nadalje aktivno sodelovala pri razvijanju in utrjevanju moralno-politične enotnosti narodov in narodnosti naše socialistične skupnosti. Prispevala bo k uresničevanju smotrov družbene in go-

spodarske reforme ter sploh h krepitvi političnih in materialnih temeljev obrambe moči dežele.

Udeleženci NOV si bodo prizadevali krepiti jugoslovanski socialistični patriotizem. Svojo aktivnost bodo v prihodnje razvijali s pojasnjevanjem družbeno-politične in vojaške vsebine splošne ljudske obrambne vojne. Še posebej bodo utrjevali vero delovnih ljudi naše dežele v njeno nepremagljivo obrambno sposobnost in moč. Taka aktivnost organizacij borcev bo pripomogla, da bodo delovni ljudje in drugi občani bolje in vsestransko razumeli svojo vlogo v vseljudski obrambni vojni ter bolje spoznali tudi vojaško politični položaj svoje občine v primeru napada na našo deželo.

Članstvo ZZZ in njihove organizacije lahko pomagajo SZDL in drugim pri tolmačenju vsebine zamisli splošne ljudske obrambne vojne. Zato je stalno sodelovanje borcev pri izvajanju teh nalog zelo pomembna.

Pri organizaciji in utrjevanju milijonske organizacije raznih enot teritorialne obrambe in civilne zaštite bodo borci NOV in njihove organizacije prenašala nanje svoje bogate vojne izkušnje in jih povezovali s sedanjimi vojaškimi izkušnjami. Podpirali bodo tudi vse ukrepe družbeno-političnih skupnosti in njihovih organov v pripravi prebivalstva in pri reševanju nalog splošne ljudske obrambe, civilne zaštite, krepitve varnosti in drugod.

V. M.

Franc Štoka

Vajeni smo ga bili videti na ljubljanskih ulicah, ko je hodil po raznih opravkih, zavidali smo mu zdravje in bodrost, krepko postavo in mladostni videz... Toda zdrav je bil samo na videz, zato je nepričakovano umrl...

Bil je eden izmed tistih naših rojakov, ki so ostali po letu 1918 v Italiji in ki se niso sprijaznili s tujo oblastjo. Mladi Štoka s Kontovela, rojen 1901, je kaj kmalu našel pot do ljudi, ki so se nameni obračunati s tiranskim fašističnim režimom. Leta 1929 je moral zapustiti domovino, naselil se je v Argentini. Pet let preživel tam, vseh pet let v neprestanih spopadih z delodajalci in oblastniki. Bil je član argentinske KP in kot takega so ga izgnali ter izročili italijanski policiji. Polnih enajst let je romal iz zaporov, dokler se ni zrušila fašistična vladavina. Teda, pa je takoj našel pot med borce. Sprva je bil v Kosovelovi brigadi, nato pa je postal član okrožnega komiteja KPS za Kras, nato sekretar okrožnega komiteja Trbič in kasneje član komiteja za Trst. Ob osvoboditvi je bil politični komisar komande mesta Trst.

Tudi po osvoboditvi je bil na vrsti vplivnih položajev v Trstu, dokler se ni preselil v Ljubljano, da bi v miru užival pokoj. Pred tem je še nekaj let delal na sekretariatu za promet republiškega izvršnega sveta.

Naj mu bo lahka slovenska zemlja!

V Železnikih bo srečanje gorenjskih aktivistov

V našem osvobodilnem gibanju smo poznali operativne enote, razne pomožne službe in enote ter tako imenovane terenske organizacije in ustanove. Razumljivo je, da je bilo največ naših ljudi v operativnih enotah, nekaj manj v pomožnih, medtem ko je bilo aktivistov precej manj. Toda to ne pomeni, da niso opravljali važnega poslanstva. Pri nas se je nekako udomačilo prepričanje, da je bilo politično delo med prebivalstvom postranskega pomena. To seveda ni prav in ne ustreza dejanskemu stanju. Pozabljamo, da brez aktivistov ne bi bilo nobene organizacije, brez organizacije pa ne bi bilo partizanov, iz katerih se je razvila NOV in nato JA. V kasnejšem razdobju, ko je bila NOV že močna in številna, naloge aktivistov seveda niso bile tako zahtevne kot prej, toda še vedno so morali skupaj z intendantami skrbeti za pravično razdelitev bremen pri oskrbi vojske, širiti resnico o dogodkih, pa še mnogo drugega...

Podobno kot so to naredile že skoraj vse nekdane vojaške enote, ki so organizirale stalne odbore, ki pišejo zgodovine, se sestajajo itd., so se tudi nekdani terenski aktivisti odločili za nekaj takega.

Na medobčinskem svetu ZKS gorenjskih občin se je porodila zamisel, da bi se neke sesti tudi aktivisti, da bi napisali zgodovino političnih organizacij na Gorenjskem in da bi občine podeljevale domovine tudi aktivistom. Vsako leto naj bi bila gostitelj zborovanja ena izmed gorenjskih občin...

Tako so se letos odločili za škofjeloško občino in za Železnike. Ta kraj je bil sredi partizanskega ozemlja, v okolici so bili mnogi odbori, tiskarne in druge ustanove, prebivalstvo je bilo na strani OF in vas je bila konec 1944. osvobodjena. Razen tega pa domačini slove po gostoljubnosti in spoštnosti za organizacijo.

Že zvečer, 6. septembra, bo v Železnikih taborni ogenj. Nekdanji aktivisti bodo pripovedovali svoje doživljaje, posamezniki pa bodo na poljuden način obdelali posamezna področja osvobodilnega boja kot šolstvo, kulturno-prosvetno delo, ustroj organizacij itd. Po tabornem ognju bo miting. Podobne manjše proslave bodo po vseh večjih gorenjskih krajih.

Dopoldne 7. septembra bodo v Železnikih odprli novo telovadnico, ki so jo zgradili na podlagi glasovanja o samopriskrbi za last-

nim denarjem. Ob 14. uri pa se bo začela glavna proslava na prostoru pred starim plavžem, če bo lepo vreme, drugače v domu Partizana. Govoril bo podpredsednik izvršnega sveta Vinko Hafner. Sledil bo krajši kulturni program, v katerem bodo sodelovali pevci iz Železnikov. Po proslavi pa bo tovariško srečanje, ki se ga bodo udeležili tudi nekateri vodilni tovariši iz razdobja NOB in po-vojnih časov.

Za organizatorja — pripravljali ni odbor — je pomenilo največjo težavo to, da ni bilo nobenih seznamov aktivistov. Zato so natisli vabila, na katerih je tudi poziv, naj vsakdo, ki dobi vabilo, na srečanje povabi tudi svoje sodelavce, ki morda vabila niso dobili. Na srečanju bodo sestavili seznam in ga dopolnili z novimi imeni. To bo prvi korak k pisanju politične zgodovine Gorenjske, ki jo bo vodila posebna komisija pod vodstvom Gorenjskega muzeja v Kranju.

Poizvedba

Kdo bi kaj vedel KJE JE PADEL IN KJE JE POKOPAN bореc tov. PRIMOŽIČ RADO, roj. 1. 1924 v LOKI pri Črnem kalu obč. Koper. Bil je v VDV.

Znano je, da je bil proti koncu vojne v neki vasi od Metelje do Babnega polja in da ga je izdal neki terenek. Branil se je do zadnjega in ko mu je zmanjkalo municije se je sam ustrelil. Prosim za sporočilo na naslov:

Nada Ogrin
Ljubljana, Kamniška 28

Vabljeni ste v Metliko

V nedeljo, dne 7. septembra, bo v Metliki spet srečanje nekdanjih borcev in aktivistov, kakor so sklenili v občinski skupščini in skupščini ZZZ že pred leti. To praznovanje, srečanje borcev iz vseh enot ter aktivistov, je že postalo tradicionalno in ga praznujemo vsako prvo nedeljo v septembru.

Letošnje srečanje bo brez posebnega programa. Vsakih pet let od ustanovitve 15. brigade pa je srečanje posvečeno njej, saj ima brigada v tej občini svoj dom, ker je bila v Metliki tudi ustanovljena.

Letos bo ob 10. uri na Trgu svobode pred spomenikom koncert godbe na pihala, položili bodo tudi vence pred spomenik. Na Pungertu pa bo veselični prostor, kjer se bodo borci lahko okrepčali, se pogovorili in povešali ter obujali spomine.

Občinska skupščina ter občinski odbor ZZZ vabita v Metliko vse borce in aktiviste kot tudi druge. Na veslo svidenje!

Občinski odbor ZZZ Metlika

Besede naših dopisnikov

Logačani bodo odprli „Tončkov dom“

Med Logatcem in Rakcem leži kmetija Kališe. Pred vojno je živel tam Čukova družina, ki je vsa sodelovala v NOB. Po vojni se je izselila, hiša pa je začela propadati. Nazadnje je prešla v last agrokombinata Emona.

V tej hiši je bila vse od leta 1941 ena izmed najmočnejših postojank osvobodilnega gibanja. V njej so se sestajali kurirji in terenci, dolgo časa je bil v njej sedež rajonskega komiteja SKOJ. Tam so se križale partizanske poti brigad in manjših enot, ki so potovale na Notranjsko ali na Primorsko. V bližini je 10. maja 1944 padel sekretar rajonskega komiteja SKOJ Logatec Tone Ključar-Tonček, doma iz Žerovnice.

Na prošnjo pripravljalnega odbora za proslavo 50. obletnice SKOJ v Logatcu je zdaj Emona hišo odstopila v upravljanje občinski konferenci ZK. Hišo so obnovili, uredili okolico, popravili poti, da se lahko gostje do hiše pripeljejo z avtomobili, uredili bližnji studenec, da je voda iz njega pitna. V hiši bo prostora za 15 ležišč. Na pročelje bodo vzdali prezezan hrastov hlod, na katerem bo napis »Tončkov dom«. Kot zanimivost omenimo to, da oprema in notranjost hiše ne bodo modernizirali, ampak da bodo ohranili staro kmečko domačnost. Drugače pa bo hiša namenjena za odih borcev. V njej bodo letovali domačini in drugi borci.

Prihodnje leto nameravajo zgraditi cesto tudi z logaške strani in v hišo napeljati elektriko.

V soboto, dne 6. septembra, bo v KLI Logatec zborovanje gospodarstvenikov logaške občine. Udeležil se ga bo tudi tovariš Franc Popit-Jokl. Po zborovanju si bodo ogledali novo jamarsko kočo, ki stoji nad Kališevkami. V nedeljo ob 10. uri bo v Kališah zborovanje vseh medvojnih skopcev iz logaške in cerkniške občine. Govorila bo sekretarka medvojnega okrožnega komiteja SKOJ tovarišica Dora Pakiz. Nato bodo odprli »Tončkov dom«, sledila bo žalna svečanost ob spomeniku padlemu Ključarju. Popoldne bo tovariško srečanje.

Vabimo vse tovariše in tovarišice, ki jim nismo poslali vabil zaradi tega, ker nimamo njihovih naslovov, pa so bili med vojno na tem območju kot aktivisti, naj pridejo na proslavo tudi drugi.

Pripravljalni odbor

Kredit za stanovanja borcev v Gornji Radgoni

Upravni odbor sklada za stanovanja borcev v gornjeradgonski občini je na nedavni seji dokončno odločil o tem, komu dodeliti kredit za urejanje stanovanjskega vprašanja. V občini je bila v

zvezi s to akcijo velika razprava. Najprej je komisija za stanovanjska vprašanja borcev štirikrat razpravljala o vseh vlogah, nato pa še dvakrat upravni odbor. Skupno je bilo razdeljeno več kot 1,300 milijonov dinarjev, ki jih je občina dobila namensko za stanovanja borcev. Vlog za dodelitev kredita je bilo mnogo več kot sredstev. Borci so skupno zaprosili za več kot 4 milijone dinarjev. Z razdelitvijo teh sredstev bo moč rešiti najnujnejše stanovanjske probleme borcev.

Franci Klemenčič

Več kot tisoč letovalcev v letovišču ZB Celje

V stoletnem borovem gozdu v naselju Laste pri Rovinju dela že več kot deset let tudi letovišče ZB Celje. V vikendskih hišicah je prostora za okoli 160 oseb v eni izmeni. Prijetne hiške nosijo zvečine imena hribov iz občin bivšega celjskega okraja. Tako je od Huma do Šmohorja le korak, nekaj več pa od Rudnice do Boča.

V sedmih izmenah bo letos v Rovinju letovalo nad 1000 letovalcev. Pravkar letuje zadnja izmena. Za goste je dobro preskrbljeno, predvsem slovi letovišče po dobri in izdatni hrani. Štirih obrokov so še posebej veseli starši, saj imajo tako le malo težav, da nasitijo zmerom lačno mladež. Tudi plaža je blizu. Manj je poskrbljeno za zabavo, saj sta v letovišču le televizor in radijski sprejemnik. Pa tudi to ni hud problem, saj so za ples poskrbeli sosedji — slovenski železničarji, ki imajo tod veliko letovišče.

Upravnik, Franc Tržan, nam je tudi povedal, da v vsaki izmeni organizirajo izlet v Poreč in Limski kanal z najeto barko. Ko smo ga vprašali, kakšne skrbi ga največkrat tarejo, nam je dejal, da se najbolj boji požara. Suhe borove iglice kaj hitro zagorijo. Kaj bi bilo, če bi res gorelo! Sicer je pohvalil letovalce, ki dobro skrbijo za red v taboru. Mimogrede smo ga tudi pobarali, zakaj je tako bel, saj je že dva meseca na morju. »Ni časa za sončenje,« je preprosto odgovoril. Sicer se pa tudi kuharice in drugo osebje ne more pohvaliti z zagorelo poltjo.

Iz občin celjskega okraja ljudje radi zahajajo v Rovinj, bodisi z avtobusi ali svojimi avtomobili. Za tiste, ki nimajo svojega vozila pripravijo poseben (po potrebi tudi dva) izletnikov avtobus, ki pripelje goste prav v letovišče, ob koncu izmene pa nazaj. Za odraslo osebo velja prevoz v eno smer 30 dinarjev. Če temu prištejemo še dnevno oskrbo (18 din za člane ZB NOV in 21 za druge) ter turistično takso (2 dinarja po osebi na dan) potem stane letovanje 27 do 30 dinarjev dnevno. Zato ni čudno, da je letovišče ZB Celje v Rovinju zmerom polno.

P. Kavalar

Borci 4. prekomorske brigade pripravljajo...

Pred kratkim so se v Koprui nekdanji borci 4. prekomorske brigade dogovorili, da bodo v spomin na 25. obletnico ustanovitve brigade priredili v Ajdovščini slavnostno zborovanje, ki bo v novembru letos. Goriški muzej bo pripravil razstavo slik in gradiva o tej brigadi, do takrat bo izšla tudi knjiga o brigadi, ki jo bodo dobili njeni borci ter svojci padlih in umrlih. Po šolah bodo predavanja o brigadi, nazadnje pa bo tovariško srečanje vseh preživelih.

Začetki ustanavljanja enot, ki so se pozneje zlije v 4. prekomorsko, segajo v začetek oktobra 1943. Ko je bila reorganizirana 1. prekomorska brigada, so iz nje izločili dne 16. novembra 1943 kakih 300 borcev za potrebe baze NOVJ v Bariju, tj. za prevoz in uskladičenje materiala iz zavezniške pomoči. V začetku 1944 je bil pri bazi naše mornarice v mestu Monopoli ustanovljen delovni bataljon za vkrcavanje materiala na ladje, podoben bataljon je nastal tudi na letališču pri Brindisi, na letališču Bari sta bili dve delavski četi, ena pri angloameriški, druga pa pri sovjetski bazi za prevoze z letali. Iz vseh teh enot je bila 7. septembra 1944 ustanovljena 4. prekomorska brigada, ki je imela sprva dva že omenjena bataljona ter dve četi, nato pa so iz teh dveh čet ustanovili bataljon. V ta namen so ustanovili še eno četo. Ko je SZ decembra 1944 opustila bazo v Italiji in se preselila v Zemun je bil 3. bataljon ukinjen. Dve četi so poslali v Zemun, ena pa je delala na letališčih Bari in Foggia. Brigada je štela od 1250 do 1400 borcev, skoznjo pa je šlo, kot računajo, več kot 2000 borcev. Nad dve tretjini jih je bilo iz Istre in Primorja, voditelji pa so bili zvečine Dalmatinci. Potem sta prišli iz Slovenije dve skupini oficirjev ter podoficirjev, tako da so bili odtlej voditelji pretežno Slovenci.

Četrta prekomorska je opravila veliko in odgovorno nalogo. V vseh pošiljkah, ki so prihajale k nam, je bil del njenega truda. Nekaj borcev, ki so leteli nad zasednim ozemljem, je izgubilo življenje.

Dne 28. maja 1945 je brigada prišla v Split. V dveh bataljoni so bili Slovenci, v enem pa tovariši iz drugih republik. Slovenska bataljona sta se pripeljala iz Splita z ladjo do Novoga, nato pa s kamioni na Reko, nato pa z vlakom v Ljubljano, kjer so ju razporedili v 31. divizijo, ki je bila takrat v Tolminu. Tretji bataljon pa je odšel v Zagreb, kjer so ga kot šolskega vključili v oficirsko šolo.

Albert Klun

Krajevni praznik Javornika-Koroške Bele

Franc Konobelj-Slovenko je v knjigi Pod Mežakljo in Karavanami so se uprli, zapisal: »Drugega septembra 1941. leta je bil napaden izdajalec Ivan Horvat s Koroške Bele, ki pa je ostal pri življenju in je šele pozneje v letu 1944 dobil svoje plačilo. Toda Nemci so šli mimo tega in hoteli vcepiti strah in sovraštvo do partizanov ter ustrelili prvih pet talcev...«

Četrtega septembra 1941. leta ob enajsti uri dopoldne so iz begunjskih zaporov pripeljali pet talcev, domačinov, in jih v navzočnosti prebivalstva ustrelili zvezane ob kolih. Ustreljeni so bili 38-letni zidar Franc Podgornik z Javornika, 27-letni Albin Šavli z Jesenic, 32-letni Franc Frelih z Jesenic, 29-letni tovarniški delavec Ludvik Stražisar z Jesenic in 20-letni Karel Kraguljnik z Javornika.

V spomin na te žrtve praznujejo krajevne skupnosti Javornika in Koroške Bele svoj krajevni praznik. Letošnji program prireditve je še posebno pester, ker sta izrazito delavski naselji Javornik-Koroška Bela tesno vključeni v proslave ob 100-letnici jese-niške železarne. Ob izdatni pomoči železarne Jesenice so na Javorniku zgradili nov, sodoben delavski dom »Albina in Julke Pi-bernika«.

V četrtek zvečer bo slavnostna seja družbeno političnih organizacij, pred sejo bodo v avli novega delavskega doma odprli razstavo del pokojnega Viktorja Gregorčiča, slikarja, pisatelja in pesnika, doma z Javornika, ki so ga, starega komaj dvajset let, januarja 1942. leta ustrelili Nemci kot talca. Na otvoritvi bo govoril Gregorčičev prijatelj književnik Miha Klinar.

V soboto bodo v avli delavske-

ga doma odkrili ploščo, ki bo trajna zahvala občanov Javornika in Koroške Bele železarni Jesenice za pomoč pri graditvi delavskega kulturnega doma. V tem tednu se bo zvrstilo še vrsto drugih kulturno umetniških prireditev.

Jože Vidio

Kako bo 7. septembra na Vrhovljah

Pričakujejo, da se bo tega dne, prvo septembrsko nedeljo, v tem kraju v sončnih Brdih, kjer zori grozdje, zbralo kakih 10.000 nekdanjih borcev in aktivistov iz Brd in Benečije ter njihovih svojcev, prijateljev in mladine. Srečanje bo mednarodno, saj bodo prišli mnogi tudi iz sosednje Italije. Zbrane bosta pozdravila predsednik ZZZB NOV Slovenije tovariš Janko Rudolf in Mario Fantini-Saso iz Tržiča (Monfaleone) v ime nu ANPI. Igrala bo rudarska godba iz Idrije.

Zvečer pred slavnostjo bodo »Beneški fantje« gostovali v Benečiji, po vseh bolj vidnih vrhovih od Matajurja, Stola, Sabotina in Kanina pa bodo zakurili krosove.

Na zborovanje so vabljeni vsi aktivisti-legalci zahodno-primorskega okrožja, to je aktivisti KP, SKOJ, ZSM, RK, SPZZ, OF, gospodarskih komisij, narodne zaščite in drugih možnih organizacij. Okrožje je zajemalo vzhodno in zahodno Benečijo, Rezijo, Bovško, Kobariško ter del Tolminske do desnega brega Baške grape. Posamičnih vabil pripravljalni odbor ne bo pošiljal, ker nima seznama aktivistov ter da ne bi koga pomotoma prezrli. Prav tako so predložili tolminski občinski skupščini, naj bi podelili iktivistom domicil.

Aktivisti naj pošljejo svoje prijavnice občinskemu odboru ZZZB Tolmin.

Just Perat

Ob tabornem ognju

Žaliti se ne pustimo!

V glasilu ZZZB NOV, listu TV 15, pa tudi v drugih časopisih večkrat slišim pritožbe, kako nekateri posamezniki žalijo borce in osvobodilni boj, podobno tudi slišim od tovarišev. So tudi taki, ki priseljene borce žalijo kot pritepence itd.

Navadno so ljudje, ki imajo tak odnos do našega osvobodilnega boja in borcev, dobro preskrbljeni in jim ničesar ne manjka. Med njimi pa so tudi nekdanji okupatorski priganjaci in sodelavci, ki so začeli dvigati glave, misleč da jim to naša demokratičnost dovoljuje. Najbrž teh vrstic ne bi zapisal, če se tudi meni

samemu ne bi pred kratkim zgodilo nekaj podobnega. Zaradi majhne pokojnine sem že pred meseci prevzel delo pobiralca naročnine za radio in televizijo za območje naše občine. Z letošnjim 1. oktobrom se je RTV naročnina podražila od 7 na 10 dinarjev na mesec, zato sem naročnikom pojasnjeval, zakaj je bilo to potrebno. Večina ljudi je ukrep razumela, posebno še, ker je RTV obljubila izboljšati programe.

Naletel pa sem tudi na mladega kmeta, ki je ostro napadel radijski program. Najbolj je ugovarjal zoper nedeljsko oddajo »Se pomnite, tovariši?«. Dejal je, da vsakič, ko se začne, zapre sprejemnik, ker priznani lažejo o svojih funaštvih; raje naj bi povedali, je dejal, koliko so ljudem pokradli, ko so se skrivali po hostah.

Naj povem še to, da je bil ta mladi kmet med vojno še otrok in da je bil skupaj s starši izgnan v Nemčijo, kot skoraj vsi Posavci. Počutil pa sem se prizadetega tudi zaradi tega, ker so v omenjeni oddaji že dvakrat prebrali moj prispevek.

Kmetu nisem več hotel ugovarjati, onemel sem ob spoznanju, da je ta človek po četrto stoletje, čeprav je sam skušal okupatorsko preganjanje, takega prepričanja, ki prav gotovo ni zrastle na njegovem zeljniku.

Dotaknil bi se rad še nečesa drugega. Kaj pogosto nam posamezniki, ki se jim navadno ne godi slabo, očitajo, kako nam gre za nekakšne predprave. Razumljivo je, da nam gre zakon na roke, saj smo veliko izgubili in nam to družba nekako skuša nadomestiti. Toda vsega trpljenja in izgubljenega zdravja nam nihče ne more povrniti niti plačati.

Ne smemo se pustiti žaliti in obrekovati. Zavedajmo se, da zaslužimo spoštovanje, tudi pri takih ljudeh, ki so nam bili nasprotni. Saj je več kot jasno, da bi — če bi bili okupatorji zmagovalci — tudi oni prej ali slej prišli na vrsto in bi končali v taboriščih ali zaporih, ko jih okupatorji ne bi več potrebovali.

Karel Zorko

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Pokol pri Rakitniku

Rakitnikova družina iz Breznice nad Prevaljami je sodelovala z narodnoosvobodilnim gibanjem že v letu 1943. Gospodar Anton Merkač, po domače Rakitnik, je bil že v bivši Jugoslaviji imenovan »boljševiški župan«, in sicer zaradi odkritih simpatij do Sovjetske zveze. V prvi svetovni vojni je bil kot avstrijski vojni ujetnik v Rusiji, kjer se je pridružil rdečearmejcem, s katerimi je šel tudi skozi vihar oktobrske revolucije. Ideje velikega oktobra so prevzele njegovo pošteno srce v toliki meri, da tega ni mogel prikriti pred buržoaznim režimom v domovini. S ponosom je neprikrito priznaval svojo vero v pravično borbo svetovnega proletariata proti buržuaziji, ki je izsessa-

v Rusijo, ne da bi prej videl domači kraj. V njem je še naprej tlela misel na beg s fronte, ki jo je uresničil tako, da si je kot artilerist vrgel granato na nogo. Moral je v bolnišnico, od tam pa na okrevanje domov.

Po izteku bolniškega dopusta je vstopil v partizane. Bil pa je očitno ljubljeneč v družini. Sestra Polonca je lepo prosila obveščevalca Ivana Jerneja-Korošca, naj poskrbi, da bo ostal brat na terenu blizu doma, ker se družina nikakor ne more sprijazniti z odhodom brata v bataljon, češ da bi ga potem preveč porediko videli. »Korošec« jo je posvaril, da bi to lahko postalo usodno za družino, ker Nemcem ne bo ostalo skrito, če bo brat partizanalil v do-

la območje Breznice velika hajka. Po vrhu se je razlezla množica policistov in gestapovcev. Njihovi pogledi so bili kakor bliski, ki ozmanjajo bližajočo se nevihto. Nad Breznici je ležala zlovesča mora. V popoldanskih urah, okrog 15.30 so odjeknili pri Rakitniku štirje posamezni strelci. Nato je završalo kakor neurje. Brzostrelke so regljale, vmes pa so zamolklo odmevali dolgi rafali iz sarca. Nerazločni kriki in surovo vpitje se je razlegalo v sivino poznojesenskega mračnega popoldneva. Po nekaj minutah je vse utihnilo. Mrak je pregrnil zemljo, v srca Breznčanov pa je legla težka slutnja, ki mnogim ni dala spati vso dolgo noč. Na Rakitnikovem ni zagorela luč kakor ob drugih večerih. Tudi pes čuvaj ni nanzanjal sprehoda potepuške lisičice po gorici. Domačija je bila pogreznjena v temo in skrivnost.

Naslednji dan je Urška Božič-Ulcejeva premagala negotovost in se napotila k Rakitniku pogledat, kaj se je prejšnji večer zgodilo. Ko se je bližala domačiji, je slišala le mukanje goveda, drugih znakov življenja ni bilo. Pred hišnim pragom je zagledala lužo strjene krvi, katere sled je vodila po stopnicah v poslopje. Zla slutnja ji je zaustavila korak, vendar je premagala strah in vstopila. Po vseh prostorih so ležala trupla pobitih članov družine. Med pomorjenimi je bilo tudi truplo sina Andreja — partizana, čigar glava je bila razbita. Prav tako so bila iznakažena tudi trupla nekaterih drugih članov družine. Z Rakitnikovo družino sta delili usodo tudi 12-letna pastirica Angelca Fužir ter Elizabeta Košak, katero so videli sosedji le nekaj minut pred prihodom Nemcev iti z Rakitnikovo hčerko proti domačiji. Imenovana je ležala ob mizi, na kateri je bil položen hleb kruha, ob njem nož, vrč sadjevca, ki je bil nalič v neizpraznjem kozarcu. Med pomorjenimi pa Božičeva ni zasledila trupla Rakitnikove hčerke Franciške.

Okrog 11. ure dopoldne so se vrnili morilci. V poslopje so nanosili slamo in ga z žrtvami vred zažgali. Mogočni zublji so tipali visoko v otožno jesensko nebo. V plamenih domačije je izginila sled za desetimi zemljani, katerim je zločinska roka pretrgala nit življenja na krut in nezakonit način. Ponosni oče Rakitnik, njegova vdana žena Franciška, sinovi Jože Silvo in Andrej, hčerka Polonca in Franciška, pastirica Angelca Fužir in znanka Elizabeta Košak so morali kot tisoči drugih znanih in neznanih žrtev, umreti za svobodo, v katero so verovali in jo slutili... Okupatorju naklonjeni slabiči, ki so Nemce prilizneno seznanjali tudi z najbolj neznanimi rečmi, so opozorili na Božičevo, ki si je bila pokol pri Rakitniku ogledala. Bila je klicana na policijsko postajo. Tam so ji med zasliševanjem zatrjevali, da so padli v borbi pri Rakitniku nevarni banditi. Božičeva pa je pogumno vztrajala pri svojem, da je vse te ljudi poznala in da niso bili banditi, ampak sami domačini.

Na koncu so ji zabičali, naj o vsem, kar je videla pri Rakitniku, in o zaslišanju molči, ker bo sicer čutila neizbežne posledice.

O tem pokolu krožijo med prebivalstvom še danes različne verzije. Najbolj verjetna je še ta, da si je Andrej, ko je videl, da je domačija obkoljena, skušal utreti pot proti gozdu, čemur pripisujejo štiri posamezne strele iz karabinke. Ob ograji naj bi bil zadet in nato z udarci pokončan.

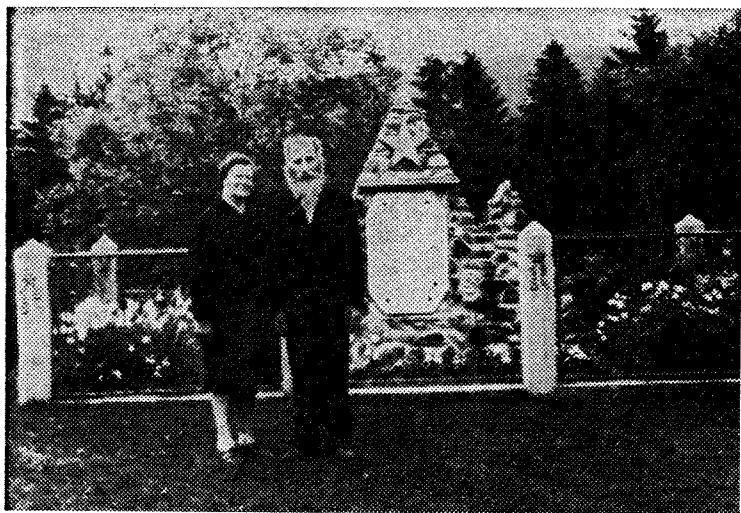
O hčerki Franciški se govori, da se je težko ranjena privlekla do bunkerja v gozdu, kjer naj bi živela v strašnih mukah še tri dni, nato da jo je, ko ni bilo nobene možnosti za zdravniško pomoč, nekdo s strelom rešil nadaljnje trpljenje. Vendar vse kaže, da je ta verzija plod ljudske domišljije, saj ni moč izvedeti imen ljudi, ki naj bi jo bili videli ranjeno, pa tudi ne imena človeka, ki naj bi jo bil s strelom rešil. Res pa je, da njenega trupla ni nihče videl med pomorjenimi. Tako bo verjetno njena izginitev ostala za vedno zavita v skrivnost.

Prav verjetne pa so domneve, da je švabsko krdelo prišlo na Rakitnikovo že z določenim namenom, saj je z družino opravilo v pičlih desetih minutah in je verjetno s tem poravnalo stare račune, za katere pač ob prejšnjih obiskih ni našlo primerne oporišča, kolikor je za svoja gnusna dejanja sploh iskalo kakšnih opravičil.

Od Rakitnikove družine so ostali živi le sin Anton Merkač, ki je bil poročen in je živel kot železničar v Prevaljah, ter tri hčerke, ki so bile prav tako poročene in so živele s svojimi družinami ločeno od doma. Po osvoboditvi je sin Anton opustil poklic železničarja in se posvetil upoštevane mu domu, ki ga je vzorno obnovoil.

Rakitnikova vnukinja Lizika z možem Martinom Sabernikom (edini preživeli iz tragedije pri Sabodinu na Libeliški gori) ter njuna hčerka.

Na kraju, kjer je stalo stanovanjsko poslopje, stoji spomenik žrtvam. Pred spomenikom preživeli Anton Merkač mlajši z ženo.

vala kri in mozeg brezpravnim množicam.

Ko je Hitlerjev vojni stroj po nizu uspešnih pustolovščin zdrvel čez meje prve socialistične države v svetu, katere temelje je gradil s puško v roki tudi rdečearmejec Rakitnik, je postalo njegovo prepričanje o zanesljivi zmagi nad fašizmom neomajno. Preroško je dejal: »Tu si bo gospod kaplar polomil zob!«

V času okupacije so bila vrata Rakitnikove domačije široko odprta že prvim borcem za svobodo. Vsa družina je kot en sam neizprosni upornik delovala zoper pravila vsemogočnega novega reda. To pa seveda ni ostalo docela prikrito švabskim volhjačem. Priljubljenim obiskovalcem so sledili nepriljubljeni, pred katerimi pa so Rakitnikovi spretno igrali vlogo neprizadetih. Ob enem takih obiskov je gestapovec po neuspešnem iskanju partizanskega bunkerja dejal: »No, pa le ni tako strašno, kot je bilo rečeno! Družina je uvidela, da bo potrebna izredna iznajdljivost in previdnost.

Ko je dobil sin Andrej poziv za delovno službo »Arbeitsdienst«, se je pozivu poslušno odzval, da bi tako odvrnil sum od družine. Toda po poteku »delovne službe« ni bilo poti domov. »Arbeitsdienst« je bila posebna vojaška formacija, katere pripadnike so kratkoma vtaknili v uniforme »Wehrmachta« in hajdi na fronto. Tako se je znašel sin bivšega rdečearmejca na ruski fronti. To pa mlademu Andreju, polnemu očetovih nazorov, ni šlo v račun. Ob nemškem polomu na Krimu je zbral skupino 18 slovenskih fantov, katerim je bilo dovolj pokorščine Hitlerju, in se z njimi odpravil na tvegano pot v domovino. Srečno so se približali tedanji Spodnji Štajerski, kjer so se zaradi varnosti razšli. Toda Andrej ni prišel več daleč. V Celovcu so ga odkrili, skritega v tovornem vlakcu, v prostoru za zaviranje. Zaprli so ga. Na zasliševanjih so ga silili, naj se odloči, kam bo šel v vojsko. Odgovarjal pa jim je, da ni bil prostovoljec in se ne bo za nikamor odločil. Po treh mesecih zapora so ga ponovno poslali

mačem kraju. Res je Andrej nato večkrat obiskal svoj dom. Družina je bila takih obiskov izredno vesela. Sestri sta imeli vedno pripravljeno zalogo keksov in drugega peciva, ki ga je sladkosnedni Andrej potem delil med tovariše. Toda oče Rakitnik, čeprav pogumen in zvest, je začel svariti. Simpatizerki OF Božič-Urški-Ulcejevi je dejal: »Urška, zapomni si, moja družina bo nesrečna! Otroci že preveč javno delajo.«

Ko je 2. bataljon Koroškega oddreda, pod vodstvom tovariša »Džoka« izvajal mobilizacijo prek Tolstega vrha, Breznice, Strojne, Št. Danijela, je bil med mobilizatorji tudi Rakitnikov Andrej, ki je te kraje in ljudi dobro poznal. Jože Gostenčnik-Još, ki je vodil skupino, v kateri je bil Andrej, se spominja, da je Andrej želel tudi ob tej priložnosti še malo pogledati k staršem. Čeprav so mu to branili, se ni dal prepričati. Med mobilizacijo je Andrej osebno stopil pred več znanih družin ter prepričeval objokane žene in starše mobilizirancev, naj ne tarnajo, saj bo vojne kmalu konec in se bodo njihovi sinovi po zlomu švabske vojske takoj vrnili. Po mobilizaciji se je širila od ust do ust že javna skrivnost, da je mobiliziral Rakitnikov Andrej. To so izvedeli tudi Nemci.

V torek, dne 28. 11. 1944, je zaje-

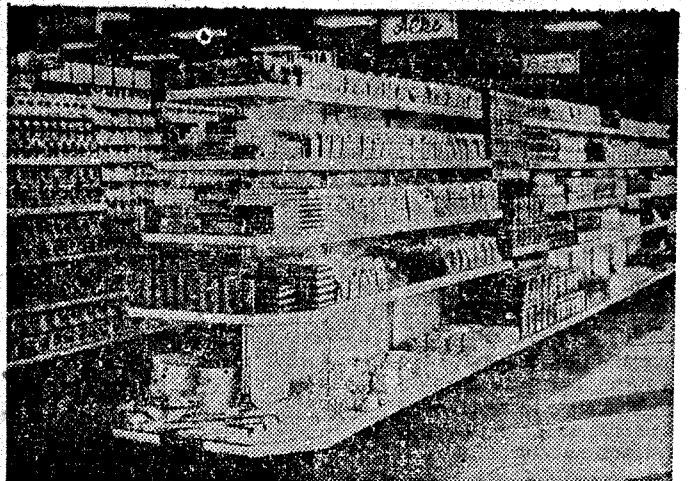

Rakitnikova domačija po zločinu. Križi označujejo prostor, kjer so ležala trupla.

PAK

**SODOBNA MONTAŽNA OPREMA
ZA SAMOPOSTREŽNE
IN POSTREŽNE TRGOVINE ITD.**

Več poslovnega uspeha z našo montažno trgovinsko opremo in kovinsko embalažo

**KOVINSKA INDUSTRIJA
IG PRI LJUBLJANI**

Izvedba:

Jugoslavija

Police, vmesne perforirane stene in konzole iz jeklene pločevine, prepletkane z zaščitnim lakom v poljubnih barvah. Navpični nosilni profili iz polirane nerjavne jekla. Čelna stena police opremljena z aluminijastimi profili, eloksiranim v naravni ali poljubni barvi z vzbočnim dekorativnim plastičnim trakom in možnostjo, namestiti cene in napise.

Prednosti:

Lepe arhitektonske oblike sestavnih delov in celote. Neomejena individualna prilagoditev opreme velikosti prodajnih lokali. Variabilna prodajna plošča s poljubnim premikom police. Maksimalen izkoristek prodajnega prostora — 40 % več kot z opremo prejšnjih izvedb. Hitra — enostavna montaža brez posebnih orodij. Skrajna higiena: prodajna oprema in prostora, ki jo omogočajo ravne gladke plošče in talni nosilci police.

KULTURNI OBZORNIK

KULTURNI OBZORNIK

Zanimivosti

Japonci videli film o Hirošimi

V Hirošimi so prvič prikazali javnosti dokumentarni film, ki so ga posneli japonski snemalci takoj po eksploziji atomske bombe. Po vojni je film namreč zaplenila ameriška vlada, prepovedala njegovo predvajanje in ga vrnila Japoncem šele leta 1968. Sedaj so dovolili javno prikazovanje tega pretresljivega filmskega dokumenta, vendar so prej črtali nekatere prizore, ki prikazujejo grozljivo trpljenje žrtev.

Poziv na bojkot

Graham Green je pozval svoje angleške vrstnike, naj bojkotirajo sovjetske založbe. Objavljanje svojih del v Sovjetski zvezi naj bi prepovedali in prenehali bojkot šele tedaj, ko bi sovjetske oblasti izpušile Danijela in Sinjavskega ter omogočile tudi Solženjicinu objavo njegovih del.

Izjalovljen načrt za film o Che Guevari

Italijanski režiser Michelangelo Antonioni je nedavno tega zaupal tisku tole zanimivost. Neka francoska skupina je takrat, ko je bil Che Guevara še živ, prišla k njemu in mu predlagala, da bi posneli film o njem. »Sprejel sem,« pravi Antonioni, »samo potem ni bilo nič iz vsega tega. Sicer pa bi bil danes najbrž v zaporu, kajti film bi moral snemati v bolivijskih gozdovih!«

Spomenik na Doberdobo bo kmalu dograjen

Kmalu bodo dokončana dela pri spomeniku padlim na Doberdobo. Pri delih pomagajo tudi delavci tržaškega pristanišča, strokovno pa nadzorujejo dela izkušeni kamnoseki iz Sežane. Požrtvovalno so pri delih večkrat pomagali tudi domačini. Spomenik na Doberdobo, visok obelisk na kamnitem podstavku, bo eden najpomembnejših spomenikov slovenskega življa v Italiji.

Potrčev roman v angleščini

Pred kratkim se je pojavila na angleškem knjižnem trgu knjiga THE LAND AND THE FLESH, tj. roman »Na kmetih«, delo slovenskega pisatelja Ivana Potrča. Roman je prevedel v angleščino H. Leeming, izdal pa Peter Owen London, in sicer v zbirki sodobnih del UNESCO. Pred izdajo je pregledal prevod univ. prof. dr. Janko Lavrin.

Roman »Na kmetih« je doslej izšel tudi v italijanskem, srbskohrvatskem in poljskem jeziku.

Dragocen original

Na obali morja v vzhodni Angliji so našli zvitek papirja, o katerem menijo, da je originalen primerek ameriške deklaracije o neodvisnosti iz 1776. leta. Najdeni dokument proučujejo angleški muzejski strokovnjaki. Če jim bo uspelo dokazati originalnost tega dokumenta, bi bila vrednost le-tega cenjena na več kot 170 tisoč funtov (okoli 476 milijonov starih dinarjev).

Načrti Krsta Škanate

Znani filmski režiser Krsto Škanata se je pričel pripravljati na snemanje dokumentarnega filma o diverzijah in terorizmu političnih emigrantov. Film nosi delovni naslov »Teroristi«. Isti režiser se pripravlja tudi na snemanje dolgometražnega dokumentarnega filma o žrtvah stalinizma, ki naj bi ga predvajala beograjska televizija.

Spomenik Goranu Kovačiču

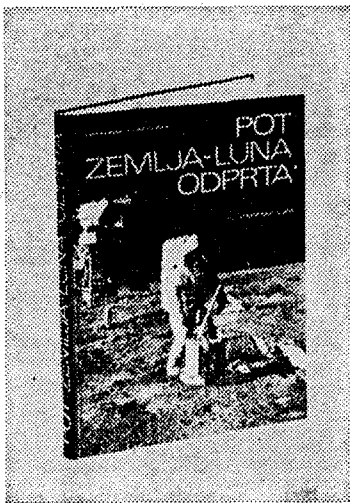
Znanemu jugoslovanskemu pesniku in revolucionarju Ivanu Goranu Kovačiču bodo odkrili na Sutjeski v vasi Vrbiči, spominsko ploščo, in sicer na hiši, iz katere so ga odpeljali četniki. Spominsko ploščo je brezplačno izdelal znani novosadski kipar Jovan Soldatić.

Dogodek tisočletja v barvah

Profesor Guglielmo Righini, direktor astronomskega observatorija v Firencah, je napisal poljudnoznanstveno knjigo o zadnjem fantastičnem dosežku znanosti. Kot večletni gost ameriškega vesoljskega centra je redno spremljal ves potek priprav za polet na Luno in neposredno prisostvoval tudi izstrelitvi Apolla 11 v Houstonu. Za svojo knjigo je dobil originalne posnetke v barvah direktno od NASE.

Osvajanje Lune je glavna tema te odlične in splošno umljivo napisane ter bogato ilustrirane knjige. Izčrpni podatki približajo bralcu vse faze osvajanja do danes zagonečne Zemljine spremljevalke in tudi vse tisto, kar je človeka oviralo na poti do njene osvojitve.

Razen podatkov o tem, kako je prvi človek stopil na Luno, opisuje avtor delovanje ameriškega

znanstvenega centra za vesoljske raziskave, prvi poskusni polet Apolla 8 leta 1968, zakone, ki vladajo v vesolju, najnovejša odkritja in vse, kar so že dokazali ali ugibali znanstveniki od Kepplerja in Newtona dalje, zgodovino Lune in njeno sedanjo podobo ter mesto v vesolju. Nadalje opisuje knjiga, kako poteka potovanje po vesolju, kakšna industrija je potrebna za taka potovanja in kakšni so stroški. Zadnje poglavje govori o načrtih za prihodnost, o novih pogonskih strojih, poletu človeka na Mars, o marsovskih laboratorijih in o možnostih drugih oblik življenja v vesolju.

Knjigo »POT ZEMLJA-LUNA ODPRTA« je skupaj z veliko ita-

lijansko založbo Mondadori in v sodelovanju z založbama Mladost, Zagreb, in Vuk Karadžić, Beograd, izdala MLADINSKA KNJIGA iz Ljubljane. Knjiga ima 144 strani v formatu 20 x 28 cm, obsega 104 barvne ilustracije in 64 črno-belih ilustracij, barvni ovitek in je trdo vezana. DR. LAVO ČERMELJ, ki je knjigo prevedel in priredil, pa je v sklepnem stavku zapisal med drugim:

»Upajmo, da bo človek, ki si je utrl pot do Lune in tako odprl pot dalje v vesolje, našel tudi pot in sredstva, da zdravna prepad, ki loči bogate in revne narode, v korist in blaginjo vsega človeštva!«

Jubilejna faktografija

V jubilejnim letu, ko proslavljamo petdesetletnico revolucionarne aktivnosti Zveze komunistov Jugoslavije, so izšle številne priložnostne in aktualno jubilejne ter zgodovinske in druge publikacije. Med njimi moramo vsekakor omeniti tudi knjigo, ki bo kljub skromni podobi koristno rabila vsem, ki se žele seznaniti s petdesetletno potjo revolucionarne partije jugoslovanskih narodov.

To je knjiga avtorjev Pere Morace in Dušana Bilandžića »AVANTGARDA 1919—1969«, ki je izšla v založbi »Komunist« iz Beograda.

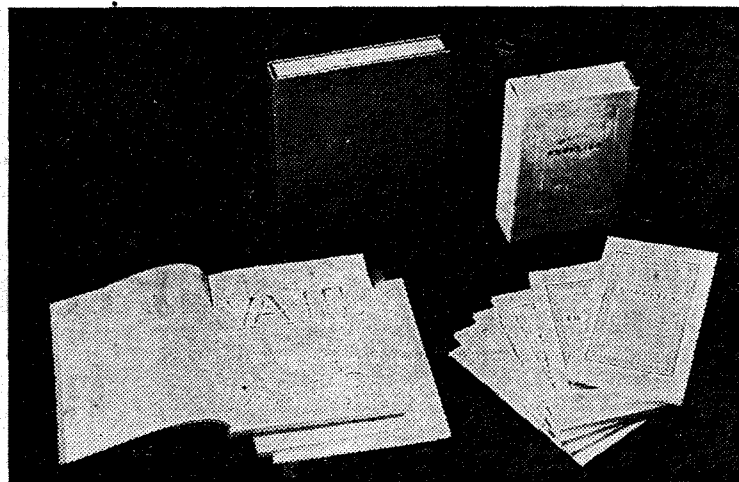
Na osemdesetih straneh malega formata lahko zasledimo tale poglavja: »Nastanek KPJ in njen razvoj (1919—1921)«, »Idejni boj partije (1921—1928)«, »KPJ pod režimom diktature (1929—1934)«, »KPJ na čelu revolucionarno-demokratskega gibanja (1935—1941)«, »KPJ v osvobodilni vojni in revoluciji (1941—1945)«, »Obnova in graditev domovine (1945—1950)«, »Nova strategija KPJ — graditev samoupravnega socializma (1950—1952)«, »Začetki samoupravljanja (1952—1958)«, »Obdobje gospodarske ekspanzije in sedmi ter osmi kongres ZKJ (1958 do 1965)« in »Gospodarska in družbena reforma«.

Imenovana poglavja jasno govorijo, da so v knjižici Pere Morace in Dušana Bilandžića zabeleženi skoraj vsi pomembni dogodki v revolucionarni zgodovini KPJ in ZKJ.

Film o življenju in delu predsednika Tita

NORVEŠKO-JUGOSLOVANSKA FILMSKA EKIPA, KI PRAVLJA FILM O ŽIVLJENJU IN DELU PREDSEDNIKA TITA, JE TE DNI SNEMALA NA BRIONIH. PREDSEDNIK TITO JE V ČAST NORVEŠKIH IN JUGOSLOVANSKIH SNEMALCEV PRIREDIL KOSILO IN SE ZADRŽAL S SVOJIMI GOSTI V DALJSEM PRISRČNEM POGOVORU.

REŽISERJA IMENOVANEGA FILMA STA EUGEN ARNESEN IN Ž. SKRIGIN, PRODUCENTA PA »JUGOSLOVANSKA REVILJA« IN »JUGOSLAVIJA PUBLIC« IZ BEOGRADA

„Vaje“ in „Kranjska čbelica“

V okviru elitne zbirke »Monumenta litterarum Slovenicarum«, posvečene spomenikom slovenske kulture, je MLADINSKA KNJIGA pred kratkim izdala dve zanimivi publikaciji, ki vsekakor zaslužita našo pozornost. To sta faksimila »Vaje« in »Kranjska čbelica«. V imenovani zbirki, ki jo s sodelovanjem dr. Marje Borštnikove in dr. Branka Berčiča ureja Alfonz Gspan, so doslej izšle že tri publikacije: faksimile Prešernovih Poezij, faksimile Prešernovega Krsta pri Savici in faksimile prve knjige Gregorčičevih poezij iz leta 1882.

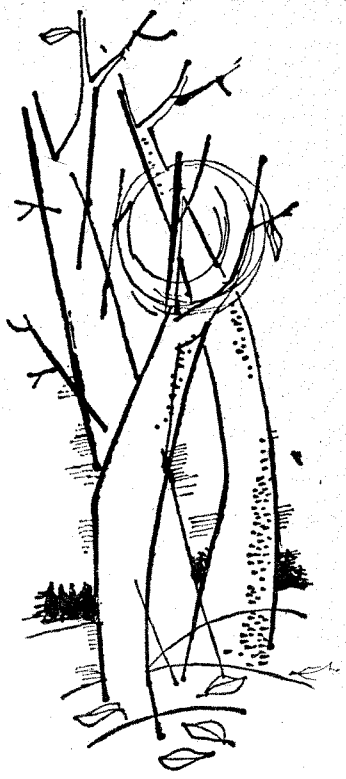
»VAJE«, ki so izšle kot četrti zvezek te zbirke, so dijaški rokopisni list, ki je v letih 1854 in 1855 združeval pesnike in pisatelje Simona Jenka, Valentina Mandelca, Vlasta Brila, Ivana Tuška, Frana Erjavca, Balentina Zarnika in Martina Povšeta. Pojav tega lista sodi k osrednjim vprašanjem v slovstvenem življe-

nju petdesetih let 19. stoletja in je zelo zanimiv. Spremno besedo k faksimilu rokopisa iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani je napisal strokovnjak za ta vprašanja dr. Jože Pogačnik.

Kot šesti zvezek zbirke pa je izšlo pet letnikov našega drugega slovstvenega almanaha »KRANJSKA ČBELICA«, ki je redno izhajala v letih 1830—1834, zadnji, to je peti zvezek, pa je izšel šele leta 1948, ko je bil ukinjen avstrijski cenzurni red iz leta 1795 (veljal je vse do marčne revolucije 1848). »Kranjska čbelica« je temeljni kamen, začetek naše velike poezije; v njej je sodeloval tudi dr. France Prešeren. Spremno besedo je napisal doktor Anton Slodnjak. Njegov tekst je doslej najdaljša spremna beseda v zbirki »Monumenta litterarum Slovenicarum«.

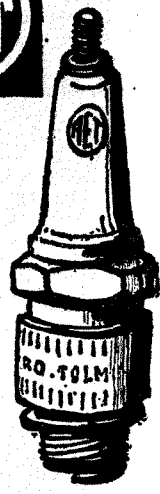
Partizanska ljudska pesem

Uspavanka

Kaj bi pesmi pela,
pesem ne bi te ogrela.
Gozd šumi. To pesem je najlepša.
Sinko moj, zaspi.
Kaj bi posteljo rahljala,
saj sva že na tršem spala.
Mah šušti. To postelja je rahla.
Sinko moj, zaspi.
Kaj bi sinko te zibala,
zibka je doma ostala.
Dež rosi. To zaziblje te najslaje.
Sinko moj, zaspi.
Kaj budila bi spomine,
kaj klicala bolečine.
Sinko spi, le brž zaspi.
Spita v hosti sinko, mati,
bdi nad njima mesec zlati,
bde nad njima partizanti,
ki so v temnem gozdu zbrani...

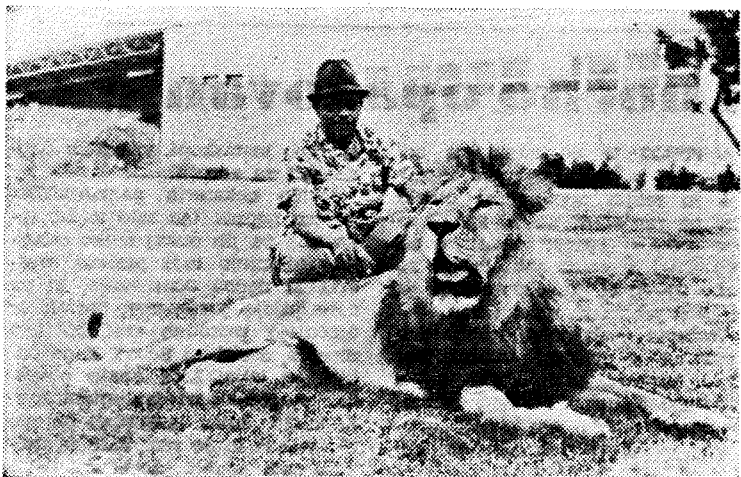
Milan Vrtačnik

AVTOELEKTRO
TOLMIN

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Pisma uredništvu

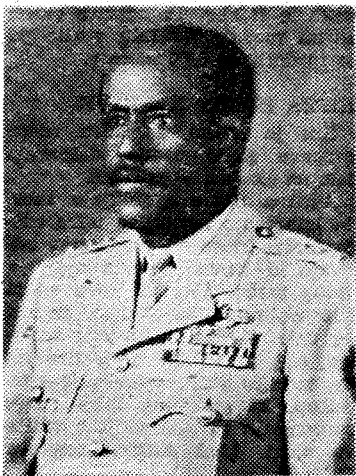
Pismo iz Adis Abebe

V našem uredništvu se je oglašil tovariš Jule Kačič in nam pokazal pismo, ki mu ga je pisal njegov bojni tovariš Addisa Aga, sedaj komandant varnostne straže cesarja Hajle Selasija v Addis Abebi.

Tovariš Jule Kačič je bil namreč po kapitulaciji Italije komandant »grupe Valdiol« (o tem so naši naročniki lahko brali v enem izmed minulih letnikov »TV — 15«). V tej grupi oz. bataljonu je bilo tudi 52 Etiopcev (med njimi 10 žensk), ki so bili prej italijanski ujetniki. Partizani pod vodstvom komandanta Kačiča so bili namreč napadli taborišče v Passo di Trea, obračunali s fašistično posadko in osvobodili ujetnike. Pri tem je imel veliko zaslug prav omenjeni Addisa Aga-Antonio, ki je bil že prej pobegnil iz taborišča, pripravil osvoboditljo »terena in sam junaško sodeloval pri napadu. V vsej nadaljnji borbi na italijanskih tleh

je bil Antonio sijajen borec, pravi junak, ki bi zaslužil odlikovanje nje, je dejal tovariš Kačič. Pa tudi drugi Etiopci, z ženskami vred, so bili zelo dobri borci. Poleg Jugoslovancev in Etiopcev so bili v omenjenem bataljonu tudi Angličani, Novozelanci in Grki.

Tovariš Addisa Aga-Antonio izra-

ža v pismu željo, da bi mu njegovi soborci poslali za spomin svoje fotografije. Rad bi imel tudi kakšno sliko zasnežene pokrajine, da bi se ob njej spominjal pohodov v snegu.

Njegovi tovariši, ki bodo to brali, lahko pošljejo zaželeno Juletu Kačiču (Ljubljana, Hubadova 49) ali pa direktno na naslov: Addisa Aga, Addis Abeba P. Box 3150, Etiopija.

Tovariš Addisa Aga je poslal tudi dve svoji fotografiji, ki ju objavljamo.

Lepo urejeno!

Ko sem pred kratkim obiskal Žalno pri Višnji gori, ki se je razvila v lepo vas, sem si blizu železniškega postajališča ogledal tudi spomenik padlim borcem. Lep je in preprost, pred njim je posejana trava in nasajene rože, vse je lepo urejeno in oskrbovano. Na spomeniku sem našel okoli 80 imen padlih in žrtev nasilja. Iz tega se vidi, koliko je žalna z bližnjo okolico, Velikim in Malim Mrševim ter Dolenjo vasjo, dala za našo svobodo.

Zelim si, da bi vsepovsod imeli do spomenikov in žrtev tak odnos, kot ga imajo v Žalni.

Stanko Skočer

Dobre gostilničarke z Unca nisem našel

Po kapitulaciji Italije smo po več zapletljajih srečno prišli do bivše italijansko-jugoslovanske meje in padli na cesti Planina — Rakek v roke nemškemu ovadhu. Zadnji hip me je poklicala neka ženska in me opozorila, da smo vprašali za informacije domačina — gestapovca, ki je že

bržkone poslal obvestilo po svojem kurirju nemški straži. Zato naj se čimprej izmakemo iz te godlje, je rekla, in zbežimo s ceste proti Jakovici, ker sicer bomo padli v roke Nemcem. Brž smo se gestapovcu zahvalili za informacije (napotil nas je bil proti Rakeku — naravnost v žrelo) in jo kmalu z glavne ceste ucvrtili čez travnik do Jakovice. Tu nas niso sprejeli preveč pristržno, kar pa ni nič čudnega, saj je bil sredi vasi nalepljen velik plakat s podpisom generala Rösenerja — to je bila grožnja s smrtjo. Vendar smo le dobili prenočišče na nekem seniku in vso noč tuhtali, kako naj pridemo čez progo. Nazaj na Col nam ni kazalo iti, cesta Planina — Rakek je bila polna motoriziranih Nemcev, železniška proga pa močno zastražena. Odločili smo se, da zarana krenemo proti Uncu — čim bližje proge — tam pa se bomo posvetovali s prebivalci, kako in kaj. Na Uncu smo se ustavili v gostilni ob ce-

sti. Poparjeni smo povedali, da se vračamo iz internacije iz Italije; do tu da smo srečno prišli, sedaj pa ne vemo ne kod ne kam. Prijazna gostilničarka nam je postregla z zajtrkom in nas potožila, da nas bo rešila. In res! Zapregla je konje, naložila na voz plug in brano ter nekaj motik, zraven smo se pa mi usedli. Korajžno nas je prepeljala mimo Nemcev, ki se še zmenili niso za nas in nas pustili na cesti proti Cerknici. Kmalu smo bili pri partizanih na kosilu in čez nekaj dni smo srečno prispeli domov.

Letos koncem maja sem šel s spačkom skozi Unec z namenom, da se v imenu cele skupine zahvalim dobri gostilničarki, ki nas je rešila nemškega taborišča in gotove smrti, toda nisem vedel njenega imena. Bilo pa je pred vojno na Uncu mnogo gostiln in tako naše dobrotnice nisem našel. Mogoče bo prebrala ta zapis?

Franc Derganc, Semič

Zakonca Kosovel

Srečal sem ju v Strunjanu, v invalidskem počitniškem domu. Dan za dnem smo se pomenkovali in pri tem obujali spomine na prehojeno življenjsko pot. Oba sta že priletna, vendar polna življenjske vedrine. Sta v pokoju in njuno domovanje je Nova Gorica. In oba sta prvoborca — oba nosilca partizanske Spomenice 1941, kar je dandanašnji že zelo redko, in še imetnika številnih odlikovanj za zasluge v NOB in povojni izgradnji. To sta zakonca Marija in Angel Kosovel.

Sončna Primorska jima je rodna pokrajina. Nekdanja ilšgalka Urška je bila rojena v vasi Ricmanje, Angel Kosovel-Peter pa je zagledal luč sveta v naselju Mravlje pri Braniku. Zla sreča ju je spremljala v mladosti. Fašisti so z vso okrutnostjo izvajali raznarodovalno politiko nad slovenskim življenjem na Primorskem. Oba sta kot fant in dekle delovala v narodnoobrambnih organizacijah in društvih. Oba sta sodelovala v raznih akcijah, ki so imele za cilj utrjevanje narodno zavednost primorskega ljudstva. Potlej pa je prišla Bazovica — simbol trpljenja in žrtev podjarmljene Primorske. Marija je bila povezana z Valentičem in tovariši. Skoraj dva meseca so jo pestili v preiskovalnem zaporu v Trstu, dokler je zaradi pomanjkanja dokazov niso izpustili. Oba sta s težkim srcem morala zapustiti rodno deželo. Nastanila sta se v Ljubljani in zakonca Kosovel sta se kaj kmalu seznanila z vodilnimi partijskimi aktivisti naše glavnega mesta. Od leta 1935 dalje so se na njunem stanovanju desetkrat sestajali tovariši iz OK KPS za Ljubljano. Razmnoževali so partijsko gradivo in oba zakonca sta ga razpečevala. Vrstili so se sestanki. Prihajali so znani predvojni komunisti: Behler, oba Kraigherja, Stamecki, Kumar in drugi. Zenin tretji Peter Kuret se je pri družini španski prostovoljec. Edojeva se je v mednarodnih brigadah za ni preživel borbe, ker je smrtno zadet omahnil in tako za vedno ostal v Španiji.

Minila so predvojna leta in okupacija je bila tu. Kosovelova sta predobro vedela, kaj pomeni fašizem za delovno ljudstvo. Brez pomišljanja sta nadaljevala že začeto delo v novih, izredno težavnih okoliščinah. In njuna štiriletna borbenost pot? Marija je kot aktivistka Osvobodilne fronte ostala v Ljubljani do sponiadi 1944. Kaj vse bi se dalo pisati o njenem delovanju v okupiranem mestu! Delo v centralni tehniški, okrožnem odboru ljudske pomoči, pomoč zapornikom, pa tiskarna Podmornica, tisoč nevarnosti za aktivistko OF... Menjava la je ilegalna imena, bila je Neža, Bela, Čebelica in potem kot aktivistka AFŽ na Primorskem Urška.

Kot sekretarka je delovala v vodstvu organizacije AFŽ za srednjo Primorsko, nato je bila sekretarka za goriško okraj. Malo pred koncem vojne so jo imeli v

rokah Nemci in še tovariši, vendar se ji je posrečilo uiti. Angel Kosovel-Peter je bil izpuščen mazar. Leta 1941 je bil angažiran pri delu v centralni tiskarni KPS. Bil je mojster pri gradnji bunkerjev. Pomagal je pri gradnji namenske tiskarne Podmornica v Ljubljani. A to še zdaleč ni vse njegovo delo v zasledu Ljubljani. Noveembra 1942 se je povzvil od zakonske tovarišice. Douelili so ga v Domolitski odred, potlej je bil spet pri centralni tehniki KPS. In spet gradnja bunkerjev na Babogori, Gabjanih, 7 gozdovih Kosovca marca 1943 ga sračamo na Primorskem. Po nalogu PK KPS za Slov. primorje gradi številne bunkerje v raznih krajih Primorske za ciklostilne tehnike in druge potrebe, po zlomu fašistične Italije se bojuje na goriški fronti, potlej je komisar zaščitne čete PK KPS za Sl. primorje, nato spet gradi bunkerje in vodi ekipo pri gradnji tiskarne Slovenija in naposled kot intendant te tiskarne dočaka osvoboditev.

Zena in mož nista vedela drug za drugega, v jeseni 1944 pa sta se na Primorskem srečala. Njuna otroka, hčerka Mara in sinček Boris, sta bila pri drugih ljudeh, trepetala sta za usodo staršev.

In vojna vihra je vsej družini prizanesla. Po osvoboditvi se radostno snidejo in družina Kosovel je neokrnjena.

Minilo je štiriindvajset povojnih let. Čas naglo mineva. Toda to obdobje je za zakonski par Kosovel minil v aktivnem delu v družbeno-političnih organizacijah in društvih, minilo v delu za blaginjo novega časa. Kot komunistica in partizanska prvoborca sta oba zavzemala vodilna mesta v političnih in oblastnih organih naše ljudske oblasti, ker drugače tudi ni moglo biti. Nekdanji partizan Peter je bil mimo drugega v tem času sedem let sekretar okrajnega odbora Zveze borcev NOV Nova Gorica, zakaj kmalu po osvoboditvi sta se Urška in Peter preselila na Primorsko.

Imetnik Spomenice 1941 Angel Kosovel-Peter je pred kratkim praznoval svoj 60-rojstni dan. Ob tem njegovem pomembnem življenjskem jubileju najiskrenejše čestitke in najboljše želje za vse lepo in dobro na Petrovi nadaljnji življenjski poti ob strani zveste zakonske tovarišice Urške, otrok in vnukov.

JOŽE JANEŽ

Pravna posvetovalnica

Pokojnine in dodatki

V 32. št. našega časopisa je tovariš M. R. objavil predlog za korekturo pokojninskega sistema. Na njegov članek smo od tovarišice P. I. iz Ljubljane dobili pripombo, da navedbe v članku ne drže. Morda veljajo trditve glede uskladitve pokojnin za pripadnike JLA, ne veljajo pa za upokojence notranje uprave. Pokojnine letih se bodo uskladile po osebnih dohodkih na dan 32. december 1967.

Tovarišica P. I. prosi za popravek, ker je bilo precej kritike v zvezi z napačnim obveščanjem javnosti.

Podatki v članku M. P. res niso točni in pripombe tov. P. I. ustrezajo dejanskemu stanju. V Ur. listu SRS št. 26 z dne 7. 8. 1969 je bil objavljen Odllok o natančnejših merilih za uskladitev pokojnin upokojenih delavcev, ki so delali na določenih dolžnostih pri organih za notranje zadeve. V smislu tega Odlloka je osnova za uskladitev pokojnin pokojninska osnova, ki bi jo dosegel delavec organa za notranje zadeve, če bi bil na dan 31. decembra 1967 na delovnem mestu, na kakršnem je bil ob upokojitvi. Pravico do uskladitve pokojnin imajo tisti delavci organov za notranje zadeve, ki so opravljali pred upokojitvijo operativne izvršilne in upravne dolžnosti službe državne varnosti, kot delavci milice naloge javnega reda in miru, zavarovanja in kontrole varnosti prometa, operativne izvršilne in upravne dolžnosti kriminalistične službe, operativne in upravne dolžnosti pri kontroli mednarodnega potniškega prometa. Pokojnine pa se uskladijo tudi tistim delavcem za notranje zadeve, ki niso delali na omenjenih delovnih dolžnostih, imeli pa so

najmanj 20 za pokojnino vseh let, oziroma če so bili oficirji ali vojaški uslužbenci državne varnosti, leta 1952 prevedeni iz vojaške v civilno formacijo.

A. V. IZ KA.

V nekem članku ste brali, da so se zvišale pokojnine vsem tistim borcem, ki so bili upokojeni po januarju 1969 in imajo status borca pred 9. 9. 1943. Njihove pokojnine naj bi znašale najmanj 960 din. Vi imate priznan status borca od leta 1941, prejimate pa le 816 din pokojnine, zato prosite za pojasnilo, kako je to mogoče in kaj je narobe.

Očitno gre za netočnost v članku. Z letošnjim letom se pokojnine borcev NOV s statusom borca pred 9. 9. 1943 niso zvišale na 960 din mesečno. Pač pa je bila s tem zneskom določena za te borce najnižja pokojninska osnova v navedenem znesku. To pomeni, da imajo vsi borci, ki so v NOV vstopili pred 9. 9. 1943, pravico do pokojnine, ki se odmeri od tega zneska pokojninske osnove. To torej ni najnižja pokojnina, to je le osnova za odmero pokojnine. Pokojnina pa znaša lahko največ 85 odst. pokojninske osnove, lahko pa tudi manj, kolikor pač je komu priznано. Ker imate vi verjetno najvišjo pokojnino, vam gre 85 odst. od pokojninske osnove 960 din, to pa je točno 81.600 st. din, oz. 816 novih din. Sicer pa smo o tem v našem časopisu že večkrat pisali in razložili kako je s to zadevo.

Z. D. NOVA GORICA

Posebno dobo imate priznано dvojno od 10. 9. 1943 do 15. 5. 1945. Imate pa le 5 let delovne dobe pod Italijo. Zanima vas ali vam pripada dodatek za borce, kakor tudi ali izpolnjujete pogoje za upokojitve. Ste namreč v slabem zdravstvenem položaju, nesposobni za samostojno gibanje. Prizna-

valnine zaradi moževе pokojnine niste dobili.

Zakon o dodatku za borce določa, da ima pravico do tega dodatka zaposleni borec, ki je v NOB vstopil pred 9. 9. 1943 (oz. Primorci pred 13. 10. 1943) in ima najmanj 15 let pokojninske dobe, od tega 10 let zavarovalne dobe. Dokler imate priznanih samo 5 let pokojninske dobe, torej ne morete dobiti dodatka za borce. Tudi pogojev za pokojnino ne izpolnjujete. Borke navedenih datumov se lahko upokoje, ko dosežete starost 50 let in imajo najmanj 20 let pokojninske dobe, ali pa če imajo 30 let pokojninske dobe ne glede na starost. Dokler torej ne uredite vprašanja svoje pokojninske dobe, za katero je v teku postopek, ne morete dobiti niti dodatka za borce niti starostne pokojnine. Urediti morate torej najprej vprašanje delovne oz. pokojninske dobe. Sicer pa, ali ste sploh zaposleni?

T. M. IZ SK. L.

Za dodatek za borce ste zaprosili že leta 1965, vendar se je postopek vlekel. Šele na pritožbo ste uspeli in vam je bil letos priznan status borca pred 9. 9. 43. Zdaj ste od aprila dalje dobili tudi dodatek za borce, ker imate nižje osebne dohodke. Kaj pa za nazaj? Ali lahko zahtevate dodatek tudi za nazaj, saj ste brez svoje krivde prikrajšani za več let tega dodatka.

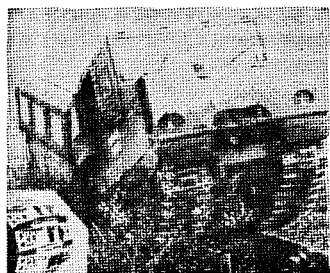
Po določbah zakona o dodatku za borce NOV, se dodatek za borce priznava od dneva, ko je prošile izpolnili pogoje za dodatek, če nato v treh mesecih vložijo prošnjo. Sicer pa šele od prvega prihodnjega meseca, ko je prošnjo vložili. Po našem mnenju z zahtevkom za nazaj ne boste uspeli, ker vam je bilo svojstvo borca priznано šele sedaj pred kratkim, pa čeprav ste prošnjo vložili šele leta 1965.

**Oglašujte
v TV-15**

Vojaška veda in tehnika

Vozilo za vožnjo po slabem zemljišču

Med najnovejše vzorce vozil, ki so namenjeni za vožnjo po vsakem terenu in v najrazličnejših vremenskih okoliščinah, spada tudi ameriški aluminijasti goseničar Dynatrac. Vozilo

uporabljajo za prevoz ljudi in materiala. Goseničar je dolg približno sedem, širok in visok pa skoraj dva metra. Nanj lahko nalože za približno tona tovara, pri čemer lahko — glede na teren — vozi s hitrostjo do 55 kilometrov na uro.

Prenos dokumentov po telefonu

Z novo napravo Telecopier II je mogoče prek navadnih telefonskih naprav prenašati ne le običajne podatke in dokumente, temveč tudi risbe in fotografije, vse to pa brez posredovanja operatorja. Telecopier II namreč sam spreminja dokumente, risbe ali fotografije.

Telecopier II z najnovejšo dodatno opremo prek telefona lahko prenese do 200 dokumentov velikosti 216x280 milimetrov, ne da bi pri tem potreboval pomoč operatorja.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Ameriška sredstva za nočno opazovanje

Sodobne vojske imajo najrazličnejšo opremo, ki jim omogoča delovanje v vseh okoliščinah. Čedalje pomembnejša pa postaja oprema za nočno opazovanje, ki zmanjšuje razlike med dnevom in nočjo. Iz članka, ki ga je polkovnik I. Golokolenko objavil v sovjetskem »Vojaškem vestniku«, povzemamo nekaj podatkov o ameriških sredstvih za nočno opazovanje tudi za naše bralce.

Američani menijo, da morajo vojaške enote v vojni delovati tako podnevi kot ponoči in da je treba noč izkoristiti za razširitev podnevi doseženega uspeha ter zavzeti taktično pomembnih položajev in odsekov z namenom, da razbiti sovražnik ne bi mogel uporabiti noči za ureditev in za priprave na odpor. Z nočnimi akcijami se je moč izogniti velikim izgubam, lažje pa je tudi doseči presenečenje in psihološko prednost nad sovražnikom.

Takšna stališča so pripeljala do tega, da v ameriški vojski na podlagi izkušenj iz Vietnamera posvečajo urjenju in za nočne akcije veliko pozornost. Znano je, da južnovietnamski borci napadajo predvsem ponoči. Američani priznavajo, da so njihovi nasprotniki izvrstno izurjeni za takšno delovanje in da se »ameriški vojaki boje noči«, pa tudi to, da »z nočjo razpolaga izključno njihov nasprotnik«.

Za uspešno vojskovanje ponoči in v drugih primerih, ko je vidljivost slaba, pripravljajo in uvajajo v oborožitev razna sredstva, predvsem pa radarje in infra rdeče naprave. S takšnimi in podobnimi sredstvi so opremljene pehotne, motopehotne, tankovske in druge enote ameriške kopenske vojske.

Vsak ameriški motopehotni (pehotni, tankovski, izvidniški)

bataljon ima poseben opazovalni oddelek, v katerem sta dve skupini srednjih radarjev po štiri in dve skupini lahkih radarjev po pet mož. Takšen oddelek v tankovskem bataljonu ima šest oklopnih transporterjev M-113, medtem ko so drugi bataljoni opremljeni z džipi. V vsaki skupini srednjih radarjev je po en radar tipa AN/TPS-33, medtem ko imajo skupine lahkih radarjev po dva radarja tipa AN/PPS-4. Potemtakem je v vsakem bataljonu po šest radarjev. Uporabljajo jih osredotočeno, ali pa jih dodajajo posameznim bataljonskim enotam.

RADARSKÉ NAPRAVE

Lahki prenosni radar AN/PPS-4 je namenjen za odkrivanje in razpoznavanje gibljivih kopenskih ciljev na razdaljah do osem kilometrov (tank odkriva na razdaljah do šest, človeka pa do dva kilometra). S tem radarjem je moč odkriti tudi večje nepomične cilje.

Radar prenašata in oskrbujeta dva moža. Električno energijo prejema iz generatorja, ki lahko hkrati oskrbuje s tokom več radarjev, ali pa iz 24-voltnega akumulatorja. Radar je moč postaviti in ga pripraviti za obratovanje v približno desetih minutah.

Srednji prenosni radar —

AN/TPS-33 je namenjen za odkrivanje in razpoznavanje gibljivih in večjih nepomičnih objektov na razdaljah od 90 do 17 tisoč metrov. Aparat prenašajo ali prevažajo v petih zabojih, ki so težki 20—30 kg. Za obratovanje ga je moč pripraviti v četrtr ure.

Radarje običajno uporabljajo v povezavi z drugimi izvidniškimi tehničnimi sredstvi, zlasti pa v povezavi z infra rdečimi napravami za nočno opazovanje. Postavljajo jih na pobočjih čim bližje prednjim enotam.

Pripravljajo še nekatere nove radarje z majhnim dosegom, izmed katerih radar AN/PPS-5 že preskušajo v Južnem Vietnamu. Tehta 25,4 kg, z njim pa ravna en sam človek. Njegova prednost je v tem, da odraz cilja pokaže zvočno in vidno. Človeka, ki se premika, odkriva na razdaljah do treh, vozilo pa na več kot deset kilometrov.

Preskušajo tudi radar — AN/PPS-6, ki s podstavkom vred tehta le 11,3 kg. Ta odkriva človeka na razdalji do 1500, vozilo pa na razdalji do 3000 metrov.

INFRA RDEČE NAPRAVE

Kot je znano, se infra rdeče naprave glede načina delovanja dele na aktivne in pasivne.

Aktivne naprave delujejo tako, da izžarevajo nevidljive infra rdeče žarke, ki se od predmetov odbijajo in kasneje spreminjajo v vidne žarke. Aktivna infra rdeča naprava mora imeti tele sestavne dele: vir infra rdečega žarčenja, cilj, ki odbija (reflektira) to žarčenje in elektronsko-optični teleskop, ki sprejema infra rdeče žarčenje in ga spreminja v vidljivo sliko. Med aktivne naprave

spadajo metaskopi, vizirji in daljnogledi za vožnjo.

Spričo nekaterih pomanjkljivosti teh naprav (so zelo težke, sovražnik pa jih dokaj lahko odkrije) izdelujejo tudi pasivna sredstva za nočno opazovanje, ki ne osvetljujejo predmetov, temveč le ojačujejo prirodno svetlobo (od meseca, zvezd ali neba), ki se odbija od cilja. Zato imajo posebne ojačevalce-sotomultiplikatorje, ki lahko šibko svetlobo okrepe 80.000-krat in še več. Zato je mogoče tudi ponoči precej natančno razločevati ljudi in tehniko.

Ameriške enote so opremljene s temelj infra rdečimi napravami:

Infra rdeči metaskop je prenosna monokularna naprava za odkrivanje nasprotnikovega infra rdečega žarčenja na razdaljo do 16 km in je težka le 900 gramov. Opazovanje pa omogoča na razdaljah do 15 metrov (s pomočjo te naprave je mogoče tudi ponoči razločiti karto in brati napise na tablah ob cestah). Njegov doseg pa je večji, če je opremljen z močnejšim izvorom svetlobe (z infra rdečim žarometom).

Američani imajo v vsaki četi pet do šest metaskopov (v motopehotni in oklopnih diviziji je skupno po 254 takšnih naprav).

Infra rdeči vizir T-1 je namenjen predvsem za nočno streljanje iz puške M-14.

Infra rdeči daljnogled T-6 A je pritrjen na vojaško čelado, uporabljajo pa ga za zanesljivejšo vožnjo ponoči. Pri tem zemljišče osvetljujejo z žarometi na vozilih, ki pa so prekriti z infra rdečimi filtri. Daljnogled tehta 900 gramov, pri srednjih hitrostih pa omogoča opazovanje ceste na razdalji do 70 metrov.

Ksenofonski žaromet tanka M-60 je mogoče uporabljati za osvetljevanje z vidno ali infra rdečo svetlobo, v obeh primerih pa lahko v ozkem ali širšem obsegu. Tehta 108 kg, njegova svetlobna moč pa znaša več milijonov sveč.

Tank ima tako imenovani komplet ksenofonskega žarometa z žarometom, periskopskim daljnogledom poveljnika tanka, periskopskim merilca, infra rdečim periskopom poveljnika tanka in infra rdečim daljnogledom.

V začetku leta 1967 je ameriška kopenska vojska dobila devet baterij, opremljenih s ksenofonskimi žarometi, ki so vgrajeni na džipe. Vsaka takšna baterija ima po 35 žarometov. Sredi istega leta so eno izmed teh baterij poslali v Južni Vietnam in jo po vodih porazdelili med 1., 9. in 25. pehotno divizijo. Žaromete prižgo, ko se zmrzali, in iz njihovo pomočjo opazujejo zemljišče pred svojimi enotami. Če opazijo bližajočega se sovražnika, ga spremljajo sprva le z infra rdečimi žarometi. Ko pa je sovražnik dovolj blizu položajev, žarometi namesto infra rdečega začno oddajati vidno svetlobo, hkrati s tem pa začno vojaki z avtomatskim orožjem obstreljevati nasprotnika.

V najugodnejših razmerah ima ta žaromet doseg do 8 km.

Ksenofonski žarometi, s kakršnimi so opremljeni tanki, delujejo prav tako na infra rdečo in na vidno svetlobo.

Izmed pasivnih infra rdečih naprav uporabljajo še infra rdeči vizir za puško, s pomočjo katerega je mogoče tudi ponoči obstreljevati do 300 m oddaljene cilje, ne da bi bili za to potrebni kakšni drugi žarometi.

Da bi bile enote tudi ponoči in na neznanem zemljišču čim bolj gibljive, so med njihovo opremo vključili navigacijsko napravo LNS, ki ima šest bistvenih sestavnih delov: vir električne energije, žiro kompas, kazalec za lokacijo vozila, smerni kazalec, planšejo za vnašanje lokacije vozila na karto in računalnik. Podatki iz žiro kompasa in hitrostnega merilca prihajajo v računalnik, ki glede na strani neba avtomatično določa natančno lego vozila.

IZKUŠNJE IZ ŠPANSKE DRŽAVLJANSKE VOJNE

Naskok prek Ebra

Bataljon »Divisionario« so po krajšem počitku poslali na položaje blizu ustja reke Ebra v Sredozemsko morje. Tu je bilo soderazemsko mirno. Na eni strani reke so bili naši, na drugi strani pa sovražnikovi položaji.

Bila je ena izmed poletnih oblačnih noči leta 1938. Iz strelskega jarka so proti nekaj deset metrov oddaljenem bregu Ebra tiho krenili štirje borci. Na sebi so imeli kopalke, prek ramen pa še vsak svojo avtomobilsko zračnico. Kazalo je, da so se štirje neplavalci želeli osvežiti v Ebru. Pred sovražnikovimi pogledi z nasprotnega brega jih je varovala tema. Z njihovo kopalno opremo niso bili v skladu le noži, ki so jih imeli za pasom.

Zabredli so v vodo in zaplaval proti sredini reke. Voda je bila prijetno topla in če jih ne bi onstran čakal sovražnik, bi to bilo prav ugodno kopanje. Dejansko pa so odhajali na nevarno nalogo.

Njihova naloga je imela precejšen pomen. Po ustalitvi fronte vzdolž Ebra naj bi med sovražnikove enote vnesli občutek nenehne nevarnosti. Udarina skupina naj bi z iznenadnim naskokom povzročila v sovražnikovih vrstah zmedo, nato pa se naglo umaknila. Če jim bo dana priložnost, naj bi ujeli »jezik« — sovražnikovega vojaka, od katerega bi lahko zvedeli marsikatero koristne podatke.

Z napadi te in drugih takšnih skupin naj bi sovražniku vsilili prepričanje, da se republikanske enote na tem odseku pripravljajo na večje operacije, morda celo na prehod prek reke, kar pa so nameravale nekoliko kasneje storiti povsem drugje.

Naši štirje plavalci so bili čedalje bližje sovražnikovemu bregu. Plavali so zelo previdno. Reka je tekla počasi in tiho. Zato so jo zlahka preplavali, čeprav jim polna tišina ni ustrezala. Celo naj-

manjši šum bi utegnil opozoriti sovražnika, da se mu bližajo nepovabljeni gosti. Posledica tega bi bila, da bi fašisti začeli iz pušk in mitraljevov obstreljevati obrežje in samo reko.

Ko so borci pod nogami začutili trda tla, niso takoj krenili proti bregu. Do vratov v vodi so zastali in se ozirali po bregu, kolikor jim je to bilo spričo teme sploh mogoče. Tam je bilo vse mirno in ni bilo slišati nobenega glasu.

Medtem ko so Žikica Jovanović, Ernest Grgić in Imza Malohodžić še nekoliko počakali, se je Zvonko Cerić, študent iz Tuzle, začel previdno bližati bregu. Ko je prišel do grmovja, so ga tovariši izgubili izpred oči. Kmalu zatem se je spet pokazal in jim dal znak, naj mu sledijo.

Brž ko so stopili iz vode na breg, so z noži razrezali avtomobilske zračnice in iz njih izvlekli dragoceno vsebino: hlače in jermene, velike avtomatske pištole z rezervnimi šaržerji in municijo, signalno pištolo in ročne bombe. Nato so se oblekli, si nadeli orožje in previdno krenili dalje.

Ko je bil prvi izmed njih od sovražnikovih strelskih jarkov oddaljen le še nekaj metrov, so se zaustavili, legli na tla in prisluskovali. Iz daljave je bilo slišati odlomke pogovora. To jim je bil najboljši znak, da jih fašisti niso začutili. Navzlic temu so bili še nadalje zelo previdni. Ozirali so se po robu strelskega jarka, zakaj tam je utegnil biti kak stražar z nalogo, da varuje druge, ki se zabavajo.

Prvi borec se je kot mačka priplazil do roba cikcakastega strelskega jarka. V tistem delu jarka, ki ga je mogel videti, ni bilo nikogar. Nato je splezal v jarek in pozval tovariše, naj se mu pridružijo. Hip kasneje so že bili poleg njega.

Počasi, so se drug za drugim bližali kraju odkoder je bilo slišati pogovor. Na jih bilo strah. Če bodo naleteli na kakega sovražnikovega stražarja, jih bo leta imel za svoje. Kako bi le mogel pomisliti, da se po njihovem strelskem jarku sprehajajo nasprotniki? Navzlic temu so pred prvim cvin kom korake zadrževali in skrbno ugotovili, če ni kakega stražarja v drugem delu jarka. Tudi tam ni bil nikogar. Glasovi so postajali čedalje razločnejši.

Na drugem ovinku so se spet zaustavili. Neposredno pred njimi ni bilo sicer videti nobenega sovražnikovega vojaka, toda neposredno dle, kjer je strelski jarek zavijal proti reki, so opazili nekakšno senco, naslonjeno na rob jarka. Zaradi teme ne bi bilo moč trditi, ali gre za človeka ali za kaj drugega. Borec, ki se je bil v prejšnjih čneh na lutkah valjal, kako je treba ravnati z opazeno, je po jarku mirno krenil proti senci. Ta se je nenadoma premaknila. Fašistični stražar je brezopredno pričakal človeka, ki se mu je bližal.

»Tienes fuego?« (Ali imaš ogenj?) ga je naš borec povprašal, se mu povsem približal in nitro opravič s fašistom. Pot je bila spet prosta.

Nekoliko naprej se je od glavnega jarka odvajal še en jarek, ki je peljal naravnost proti kraju, kjer se je pogovarjala večja skupina fašističnih vojakov. Preden so se ji približali, so si natočno ogledali okolico. Na nek vzpetini so opazili dve mitralješki gnezdi. Diverzanti so se spoznavali bolj s kretanjami kot pa z besedami. Dva izmed njih naj bi z ročnimi bombami razbila gnezdi, druga dva pa bosta sklenila fašistov zasula z ognjem iz avtomatskih pištol. Prvi streli bo hkrati tudi znak za začetek delovanja vseh štirih borcev.

Tista dva, ki naj bi fašiste napadla z avtomatskimi pištolami, sta že po kakih desetih metrih naletela na lep prizor. Strelski arek se je končal v majhni dolini, v njej pa je okrog ognja sedelo in se pogovarjalo kakih dvajset fašistov. Diverzanta sta se ustavila ob koncu jarka in sta biva vama pred pogledi od ognja osvetljenih sovražnikovih vojakov. Ko sta videla, kako lepa priložnost se jima nudi, sta prvotni načrt takoj dopolnila: eden izmed njiju je na fašiste nameril s pištolo, drugi pa je pripravil dve ročni bombi.

»Mueran los fasistas!« (Smrt fašistom!) je takoj zatem prvi kriknil in sovražnikove vojake okrog ognja oplazil z dolgim rafalom. Ko je izpraznil svoj šaržer, se je že oglasila tudi avtomatska pištola njegovega soborca. Preden so se fašisti utegnili znajti, sta odvrгла še bombi in planila nazaj proti reki. Nista še stopila v vodo, ko so začele odmevati oglušujoče eksplozije. Prva, druga, tretja, četrta. Nato je nastala tišina, ki so jo motili le kriti in stoki ranjencev.

Kmalu zatem so se vsi štirje diverzanti sešli na bregu reke. Medtem so se oglasili sovražnikovi vojaki iz bližnjih strelskih jarkov in mitraljeških gnezd in na slepo nabijali v temo bolj zato, da se opogumijo, pa tudi zato, da bi se obvarovali pred morebitnim napadom, ki so ga pričakovali vsak hip.

Borci so ob vrnitvi počasi plavali in pustili, da jih voda zanaša stran od kraja, kjer so uspešno opravili svojo nalogo. Na drugo obalo so prispeli kak kilometer nižje, kjer je bilo mirneje.

Tako se je končalo njihovo junško dejanje, ne da bi pri tem imeli kakršne koli izgube.

MARKO PERIĆ

PREDSTAVLJAMO AVTORJA KNJIGE POD MATAJURJEM

„Če buó takuó, ne buó huduó“

Jožko Ošnjak je beneški Slovenec, rojen leta 1921 v Ošnjem v šentlenartski dolini. Izvira iz stare beneško-slovenske družine. Otroštvo je preživel v domačem kraju, osnovno šolo, seveda italijansko, je obiskoval v Šent Lenartu. Narodnoosvobodilnemu gibanju se je pridružil po kapitulaciji Italije: bil je borec, organizator in nazadnje komandant beneškega bataljona.

Že 9. in 10. septembra 1943 se je več domačinov odločilo za partizanski boj. Predvsem moram omeniti šentlenartsko partizansko enoto, ki se je razvila sama in v nekaj dneh prerasla v močno šentlenartsko četo. V njej je bilo kakih 50 tovarišev iz Gornje Mjerske, Ošnjega, Št. Lenarta, Skrutovega, Hrastovja, Poštaka, Kravarja, Utane, Sevca, Srednjega in drugih krajev. Še preden se je sestavila četa, so bile po posameznih vaseh skupine partizanov — zlasti v Ošnjem in Gornji Mjersi — ki pa med sabo niso bile povezane niti niso imele enotnega poveljstva. Pri nekaterih so se pokazale želje po prevzemu poveljstva, bilo je mogoče opaziti tudi rahla trenja, to vse pa je škodovalo razvoju gibanja.

Enajstega septembra 1943 je prišel iz Kobarida v Št. Lenart komisar 2. soške brigade Franc Črnugelj-Zorko z nekaj tovariši. Po maši je pred cerkvijo v Gornji Mjersi govoril zbranim beneškim Slovincem. Stal sem med množico in lahko od blizu opazoval tega mladega bojvnika, v zanosu revolucionarnega duha in mladostne moči. Obleden je bil v italijansko oficirsko uniformo, z brzostrelko na rami. Lahko bi rekel, da je deloval na ljudi z izjemno močjo. Najbrž je bil prvi javni-slovenski govornik v tej dolini, prvi glasnik ljudstva, in ljudstvo ga je takoj vzljubilo. S svojim nastopom, z besedo in s široko, toda odsekano kretnjo je osvajal množico. Prikazal je položaj po razpadu Italije in govoril o fašistični diktaturi v Italiji, s posebnim poudarkom na Beneško Slovenijo, kjer je ta režim prepovedal slovensko besedo celo v cerkvi. Poudaril je, da beneško ljudstvo pripada slovenskemu narodu, to dokazuje njegov izvor in jezik. Nazadnje pa je pozval vse ljudstvo k oboroženi vstaji proti fašistični tiraniji.

Navzoči so kar pili njegove besede in ga z očmi požirali. Čeprav niso vsega razumeli, so kljub temu bili navdušeni.

Komisar Zorko pa ni bil samo izvrsten govornik, bil je tudi čedne zunanosti, mlad in zagoren v lica. Navduševal je staro in mlado, zlasti pa mladi ženski svet.

Poglavitno pa je, da je Zorko s svojim govorom, o katerem so še dolgo govorili po beneških vaseh, veliko pripomogel, da se je iz prejšnjih partizanskih skupin nekaj dni pozneje izoblikovala močna šentlenartska četa. Tista lepa, sončna nedelja je zarisala novo pot tudi v moje življenje.

Zorkov govor me je navdušil, da sem brez obotavljanja ostal partizan. Narodnoosvobodilna vojska je že nekaj časa bila edini kačipot antifašistično razpoloženi ljudstvu.

Stirinajstega septembra je prišel iz goriških Brd v Št. Lenart znani partizan in borec iz leta 1942 Franc Blažič-Tom. S seboj je pripeljal Šmarnico, partizanko in poštivovalno terensko delavko. Tom je v Št. Lenartu združil vse borce in takoj prevzel poveljstvo. Enota se je naselila v karabinjerski šentlenartski vojašnici. Ti so namreč zaradi nenehnega pritiska domačinov, trojica ali četverica, kolikor jih je še bilo, zapustili vojašnico ter se umaknili v Cedad na varno. Nihče pa ni nanje streljal ali jih kako drugače napadel. Pri izgonu in preganjanju karabinjerjev se je posebej izkazal Jože Durli iz Gornje Mjerske.

Komandir Tom je bil postaven človek, velik, s temnimi lasmi in brki. Obleden je bil v karabinjersko uniformo. Med ljudstvom je užival spoštovanje in ugled. Nikoli se ni razburil ali prepiral z domačinom. Vljudno in prijazno je navezal stik s slehernim in ga v prijetnem pomenku skušal pridobiti zase in za partizanski boj. Znan je bil po svoji izredni poštenosti. Pri njem je človek brž zaznal izredno oster čut za enakopravnost med ljudmi in hkrati nejevoljo nad vsako socialno razliko in krivico.

Takoj ko sem zvedel za njegov prihod, sem sedel na kolo in se odpeljal v Št. Lenart. Dolgo sva se pogovarjala, vmes pa mi je pojasnjeval zelo na široko pomen partizanskega gibanja. Med drugim mi je povedal, da je star partizan in da je sodeloval v več bojih na Vipavskem, v znanem boju pri Fonih pod Kolovratom in drugod. Izpustil sem priložnost in ga povabil na svoj dom. Mama je prinesla žganje, ki je bilo prava redkost za tiste čase, saj ga je imela zakopanega na vrtu. Pred kapitulacijo Italije je bila

namreč kuha žganja kazniva in marsikateri domačin, ki so ga finančarji odkrili, jo je drago plačal. Prestopek so kaznovali z zaporom in denarno globo. Marsikdo je moral dati kravo iz hleva, to pa je v tedanjih razmerah bila huda izguba, ki je ni bilo mogoče tako kmalu nadomestiti.

Predstavil sem Toma domačinu, ki so ga veselo sprejeli in takoj nato smo se spustili v pogovor z očetom. Vsega, kar smo tedaj govorili, se ne spominjam, vem samo to, da je Tom govoril o narodnoosvobodilnem boju, o enakopravnosti med ljudmi in na drugi strani o socialnih razlikah med njimi. Najbolj pomembna pa je bila njegova ugotovitev, da je beneško ljudstvo del slovenskega naroda in da je zato dolžno pomagati v boju proti istemu okupatorju.

»Sina pa boste pustili z nami,« je dejal ob odhodu očetu in materi. »Saj je že vaša. — Že več mesecev dela za vas, doma pa nič,« je dejala mati in se nasmehnila.

Nato sva s Tomom odšla k aktivistu Marku Ošnjaku učitelju iz Ošnjega. Nisva ga našla doma, zapletla pa sva se v pogovor z njegovim očetom. Spet smo govorili o enakopravnosti in o razlikah med ljudmi, pa se je stari hitro odrezal:

»Nisem dakordo z vami. Kako more to biti? Toliko sem trpel in toliko denarja ponucal, da sem Marka študiral in zdaj, mislite, da bo 'ugualjan' (enak) z drugimi? Ne, ne, s tuo 'ugualjanco' jest nisem dakordo.«

Tom ga je tedaj še bolj vneto prepričeval, da njegovemu Marku ne bo ničesar manjkalo. »Beni, če buó takuó, ne buó huduó,« se je nazadnje vdal oče.

Bil je invalid iz prve svetovne vojne. Zelo si je prizadeval, da je izšolal sina. Marku pa ni branil agitirati med prebivalstvom za OF in pridobivati fante za slovenske partizanske enote.

Po pogovoru z Markovim očetom sva s Tomom odšla v Št. Lenart. Odslej sem bil vedno z njim. Še septembra nas je Tom poslal na »Kumik«, pod Skrutovo kot nekakšno predstražo. Zavarovali naj bi vaščane in vasi pred morebitnim presenečenjem Nemcev. Vodja predstraže je bil Gino Chiuč (Čuk) iz Gornje Mjerske. Na položaju smo ostali v zasedi do napada na Nemce v Spodnji Mjersi.

Kakor v Št. Lenartu, tako se je po kapitulaciji Italije 16. septembra 1943 ustanovila tudi klodiška četa v Klodiču. Za ustanovitev te čete se je še posebno zavzemal

domačin Marjan Zdravilič, tedaj še študent medicine, ki je imel dobre stike s partizanskimi enotami. Podpirali so ga pa komisar partizanske brigade Franc Črnugelj-Zorko, znana borca s Kobariskega Jožko Uršič in Slavko Konevec-Vanja ter drugi aktivisti in borci. Tudi ta četa se je hitro krepila in pred napadom na Nemce smo že slišali za klodiški bataljon, čeprav po številu še ni zaslužil takega imena. Štel je približno toliko borcev kot šentlenartska četa. V klodiški četi so bili domačini iz vasi: Grmek, Gornje in Spodnje Brdo, Sevce, Zverinac, Pltác, Kanalač, Hostne Podlak, Vodopivec, Kosca itd. K enoti je pristopil tudi domačin iz zahodne Benečije, profesor Avgust Černetič iz Prosnida.

Pobudnik tega gibanja Marjan Zdravilič je bil znan in ugleden domačin iz spoštovane in zavedne družine. Marjan in njegov brat Ernesto sta veliko pripomogla k nastanku in razvoju narod-

noosvobodilnega boja v Benečiji. Spoštoval sem oba in občasnoval njuno prizadevnost, posebno Marjana, ki je bil duhovni vodja tega dela beneškega ljudstva.

Na šentlenartskem in grmiškem območju je bilo veliko navdušenja za boj proti Nemcem. Zato tudi ni bilo posebnih težav pri ustanavljanju partizanskih enot. V istem času se je tudi v Sovodenjski dolini zbirala močna skupina domačinov. Niso pa imeli nikogar, ki bi prevzel vodstvo. Sami se niso znašli, niso znali organizirati svoje enote po vojaških predpisih, zato so se pridružili enotam I. in II. soške brigade.

Knjigo naročajte pri zavodu BOREC, Ljubljana Beethovnova 10/II (knjižotški odd.). Celo platno, cena dinarjev 70.

¹ S to enakopravnostjo se ne strinjam.

SONCE IN MORJE
oprema za camp
in vodne športe
čolni Metzler
pri •nama•

- za ljubitelje kampiranja je v Na-ma vsa oprema za šotorjenje: domači in uvoženi šotori, zložljive postelje, mizice, stoli in ležalniki, kuhalniki, posoda ter zračne blazine
- za vodne športe imajo v Na-ma plavuti, uvoženo opremo za podvodni ribolov ter ribiško opremo in uvožene čolne znamke Metzler z motorjem ali brez. Čolne Metzler lahko kupite še za dinarska sredstva samo v Na-ma
- novost: senčni kombi in kombinirani z mizico in prirejeni za sušenje perila za kapaciteto pralnega stroja. Cena 420,00 din.

16

službenega ni bilo. Bilj smo za urico prosti, menda smo čakali, da pojdemo v nekakšno akcijo ali kaj.

Pogovor je nanesel na ženske. Čeprav smo garali noč in dan, smo bili še mladi in zvečine neoženjeni. Včasih smo kljub vsemu ulež urico in poskakali dekle, ki je bila pripravljena pomagati nam iz zagate.

Šimna ni bilo poleg, ko smo govorili o dekletih. Hvalili smo se in vsak je pripovedoval svoje dogodivščine. Tedaj pa je nekdo omenil Šimna. Kakšen revež da je, ker je pohabljen in zato pri ženskah nima sreče...

Brž se je našel nekdo, ki je zavrnil govornika. Šimen da nima dekleta? Pazite se, tiha voda bregove dere. Ne gre mu slabo, ima dekle. Katero? Več nas je to vprašalo. Zasišli smo ime znane ljubljanske lepoticke.

Vsi smo osupnili. To je bila ženska, ki se je za njo oziral ves moški svet. Iz stare in bogate rodbine, ki zdaj živi od ostankov nekdanjega bogastva, nakopičenega v desetletjih in prethotapljenega skozi rešeta nacionalizacije, konfiskacije... Iz družine, ki je bila sicer nasprotna našemu boju med vojno, ni se pa vmešavala v dogodeke in je vsa štiri vojna leta stala lepo ob strani. Toda takrat je bila Šimnova ljubica še otrok.

Tedaj je nekdo mimogrede omenil, da je tisto dekle pod nadzorstvom, ker je sumljiva, da je agentka zahodne obveščevalne službe. Drugi je omenil, da tudi s Šimnom na Štajerskem ni bilo vse v najlepšem redu, da so tudi tam reči, ki jih še nihče ni mogel popolnoma pojasniti...

Pozabili smo na tisti pogovor, in na naša uganjanja. Toda tisti, ki so bili za nas odgovorni, ki so morali bedeti nad našo zvestobo in zanesljivostjo, niso pozabili. Najbrž je slučajno izražen sum med našim pogovorom še dalje vrtal v glavah odgovor-

17

nih ljudi. Kmalu so Šimna premestili na manj odgovorno delo, ki pa je bilo na videz zelo važno. Prav tako so ga začeli tudi skrivaj nadzirati.

O vsem tem seveda osebno nisem videl nič točnega, ker je bila to stvar drugih. Toda v takšni službi so nekateri znaki, ki jih izkušeno oko zlahka opazi. Kmalu sem ugotovil, da je Šimen najbrž zelo nevaren sovražnik, ker je deležen tako strogega in skrivnega nadzorstva. Začel sem se ga izogibati, da ne bi kdo tudi mene začel kaj sumiti. Kmalu sem opazil, da tudi drugim ni več všeč njegova družba. Nekoč smo se o tem tudi nekaj malega pogovarjali, pa je prišel med nas nekdo in nam ukazal, da moramo molčati, drugače bomo odgovarjali zaradi izdajanja službenih skrivnosti. Ni me veselilo, da bi zaradi podleža, kakršen je bil Šimen, moral pred vojno ali disciplinsko sodišče.

Potem pa...

18

Zasišal sem hrup na hodniku. Že prej se mi je dozdevalo, da je nekje nekaj počilo. Morda je kdo bolj na trdo zaprl vrata, lahko je komu tudi kaj padlo na tla. Tudi strel ni bil nič čudnega. Imeli smo dovolj orožja in večkrat se je zgodilo, da se je komu orožje od nerodnosti sprožilo. Bile so tudi nesreče...

Odpri sem vrata pisarne in pogledal, kaj se dogaja na hodniku. Pred Šimnovo pisarno je stalo nekaj naših fantov ter dve ali tri strojepiske. Vprašam, kaj se je zgodilo. Zvem, da je pred približno pol ure Šimen od nekod pridrl v pisarno, ves rdeč v obraz in kalnih oči. Opotekal se je, kot bi bil močno pijan, in se zaklenil v pisarno. Mislimi smo, da ga je res morda malo preveč srknil, čeprav je drugače bolj malo pil. Ali pa se je sprl s kakšnim načelnikom...

Trkamo na vrata, razbijamo, jaz pogledam skozi ključavnico. Ključ je v njej in zato ničesar ne vidim. Vrata pa so iz debelih hrastovih desk. Nihče se ne oglasi za njimi. Kličemo Šimna, pa se naši kliči odbijajo od gluhih sten. Naj vlomimo?

Zagrozim, da bom razbil vrata, če ne odpre. Ena izmed žensk steče po načelnika. Zakadim se proti vratom, treščim vanje s hrbtom. Vrata zastokajo, toda vdajo se ne. Še enkrat poskusim. Ramena me bolijo, z zidov odpada omet, vrata pa ne popustijo. Na pomoč mi priskoči tovariš. Skupaj udariva. Podboj se razkolje, vrata izgube oporo in padejo v sobo. Nanje padeva midva, ki nisva pričakovala, da bodo tako hitro popustila. Pobereva se, se obrneva in osupneva...

Šimen sedi na stolu, gornji del telesa mu visi na mizo. Predal je še odprt, bolje rečeno priprt. Telo se mu je zagostilo med ta predal in naslonjač stola ter se oprlo na mizo. Drugače bi bil padel na pod.

KULTURNI OBZORNIK

KULTURNI OBZORNIK

Zanimivosti

Japonci videli film o Hirošimi

V Hirošimi so prvič prikazali javnosti dokumentarni film, ki so ga posneli japonski snemalci takoj po eksploziji atomske bombe. Po vojni je film namreč zaplenila ameriška vlada, prepovedala njegovo predvajanje in ga vrnila Japonci šele leta 1968. Sedaj so dovolili javno prikazovanje tega pretresljivega filmskega dokumenta, vendar so prej črtali nekatere prizore, ki prikazujejo grozljivo trpljenje žrtev.

Poziv na bojkot

Graham Green je pozval svoje angleške vrstnike, naj bojkotirajo sovjetske založbe. Objavljanje svojih del v Sovjetski zvezi naj bi prepovedali in prenehali bojkot šele tedaj, ko bi sovjetske oblasti izpustile Danijela in Sinjavskega ter omogočile tudi Solženjicinu objavo njegovih del.

Izjalovljen načrt za film o Che Guevari

Italijanski režiser Michelangelo Antonioni je nedavno tega zaupal tisku tole zanimivost. Neka francoska skupina je takrat, ko je bil Che Guevara še živ, prišla k njemu in mu predlagala, da bi posneli film o njem. »Sprejel sem,« pravi Antonioni, »samo potem ni bilo nič iz vsega tega. Sicer pa bi bil danes najbrž v zaporu, kajti film bi moral snemati v bolivijskih gozdovih!«

Spomenik na Doberdolu bo kmalu dograjen

Kmalu bodo dokončana dela pri spomeniku padlim na Doberdolu. Pri delih pomagajo tudi delavci tržaškega pristanišča, strokovno pa nadzorujejo dela izkušeni kamnoseki iz Sežane. Požrtvovalno so pri delih večkrat pomagali tudi domačini. Spomenik na Doberdolu, visok obelisk na kamnitem podstavku, bo eden najpomembnejših spomenikov slovenskega življa v Italiji.

Potrčev roman v angleščini

Pred kratkim se je pojavila na angleškem knjižnem trgu knjiga THE LAND AND THE FLESH, tj. roman »Na kmetih, dele slovenskega pisatelja Ivana Potrča. Roman je prevedel v angleščino H. Leeming, izdal pa Peter Owen London, in sicer v zbirki sodobnih del UNESCO. Pred izdajo je pregledal prevod univ. prof. dr. Janko Lavrin.

Roman »Na kmetih« je doslej izšel tudi v italijanskem, srbskohrvatskem in poljskem jeziku.

Dragocen original

Na obali morja v vzhodni Angliji so našli zvitek papirja, o katerem menijo, da je originalen primerek ameriške deklaracije o neodvisnosti iz 1776. leta. Najdeni dokument proučujejo angleški muzejski strokovnjaki. Če jim bo uspelo dokazati originalnost tega dokumenta, bi bila vrednost le-tega cenjena na več kot 170 tisoč funtov (okoli 476 milijonov starih dinarjev).

Načrti Krsta Škanate

Znani filmski režiser Krsto Škanata se je pričel pripravljati na snemanje dokumentarnega filma o diverzijah in terorizmu političnih emigrantov. Film nosi delovni naslov »Teroristi«. Isti režiser se pripravlja tudi na snemanje dolgometražnega dokumentarnega filma o žrtvah stalinizma, ki naj bi ga predvajala beograjska televizija.

Spomenik Goranu Kovačiču

Znanemu jugoslovanskemu pesniku in revolucionarju Ivanu Goranu Kovačiču bodo odkrili na Sutjeski v vasi Vrbici, spominsko ploščo, in sicer na hiši, iz katere so ga odpeljali četniki. Spominsko ploščo je brezplačno izdelal znani novosadski kipar Jovan Soldatić.

Dogodek tisočletja v barvah

Profesor Guglielmo Righini, direktor astronomskega observatorija v Firencah, je napisal poljudnoznanstveno knjigo o zadnjem fantastičnem dosežku znanosti. Kot večletni gost ameriškega vesoljskega centra je redno spremljal ves potek priprav za polet na Luno in neposredno prisostvoval tudi izstrelitvi Apolla 11 v Houstonu. Za svojo knjigo je dobil originalne posnetke v barvah direktno od NASE.

Osvajanje Lune je glavna tema te odlične in splošno umljivo napisane ter bogato ilustrirane knjige. Izčrpni podatki približajo bralcu vse faze osvajanja do danes zagone Zemeljske spremljevalke in tudi vse tisto, kar je človeka oviralo na poti do njene osvojitve.

Razen podatkov o tem, kako je prvi človek stopil na Luno, opisuje avtor delovanje ameriškega

lijansko založbo Mondadori in v sodelovanju z založbama Mladost, Zagreb, in Vuk Karadžić, Beograd, izdala MLADINSKA KNJIGA iz Ljubljane. Knjiga ima 144 strani v formatu 20 x 28 cm, obsega 104 barvne ilustracije in 64 črno-belih ilustracij, barvni ovitek in je trdo vezana. DR. LAVO ČERMELJ, ki je knjigo prevedel in priredil, pa je v sklepnem stavku zapisal med drugim:

»Upajmo, da bo človek, ki si je utrl pot do Lune in tako odprl pot dalje v vesolje, našel tudi pot in sredstva, da zavrta prepad, ki loči bogate in revne narode, v korist in blaginjo vsega človeštva!«

Jubilejna faktografija

V jubilejnim letu, ko proslavlamo petdesetletnico revolucionarne aktivnosti Zveze komunistov Jugoslavije, so izšle številne priložnostne in aktualno jubilejne ter zgodovinske in druge publikacije. Med njimi moramo vsekakor omeniti tudi knjigo, ki bo kljub skromni podobi koristno rabila vsem, ki se žele seznaniti s petdesetletno potjo revolucionarne partije jugoslovanskih narodov.

To je knjiga avtorjev Pere Morače in Dušana Bilandžića »AVANTGARDA 1919–1968«, ki je izšla v založbi »Komunist« iz Beograda.

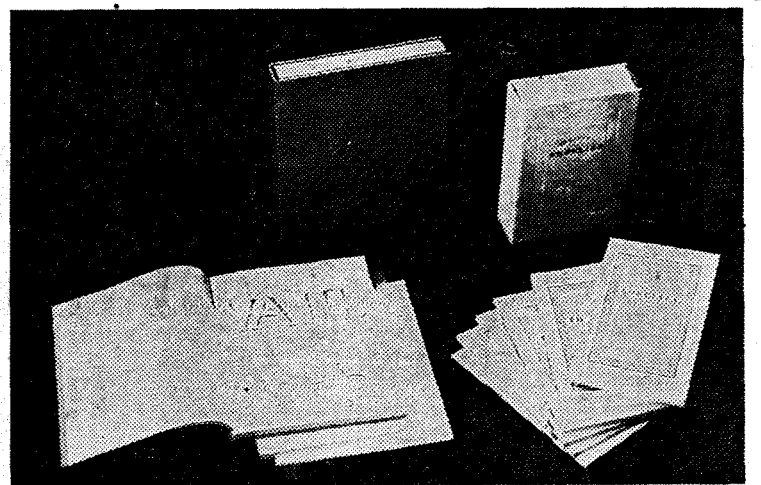
Na osemdesetih straneh malega formata lahko zasledimo tale poglavja: »Nastanek KPJ in njen razvoj (1919–1921)«, »Idejni boj partije (1921–1928)«, »KPJ pod režimom diktature (1929–1934)«, »KPJ na čelu revolucionarno-demokratskega gibanja (1935–1941)«, »KPJ v osvobodilni vojni in revoluciji (1941–1945)«, »Obnova in graditev domovine (1945–1950)«, »Nova strategija KPJ – graditev samoupravnega socializma (1950–1952)«, »Začetki samoupravljanja (1952–1958)«, »Obdobje gospodarske ekspanzije in sedmi ter osmi kongres ZKJ (1958 do 1965)« in »Gospodarska in družbena reformna«.

Imenovana poglavja jasno govorijo, da so v knjižici Pere Morače in Dušana Bilandžića zabeleženi skoraj vsi pomembni dogodki v revolucionarni zgodovini KPJ in ZKJ.

Film o življenju in delu predsednika Tita

NORVEŠKO-JUGOSLOVANSKA FILMSKA EKIPA, KI PRAVLJA FILM O ŽIVLJENJU IN DELU PREDSEDNIKA TITA, JE TE DNI SNEMALA NA BRIONI. PREDSEDNIK TITO JE V ČAST NORVEŠKIH IN JUGOSLOVANSKIH SNEMALCEV PRIREDIL KOSILO IN SE ZADRŽAL S SVOJIMI GOSTI V DALJSEM PRISRČNEM POGOVORU.

REŽISERJA IMENOVANEGA FILMA STA EUGEN ARNESEN IN Z. SKRIGIN, PRODUCENTA PA »JUGOSLOVANSKA REVILJA« IN »JUGOSLAVIJA PUBLIC« IZ BEOGRADA

„Vaje“ in „Kranjska čbelica“

V okviru elitne zbirke »Monumenta litterarum Slovenicarum«, posvečene spomenikom slovenske kulture, je MLADINSKA KNJIGA pred kratkim izdala dve zanimivi publikaciji, ki vsekakor zaslužita našo pozornost. To sta faksimile »Vaje« in »Kranjska čbelica«. V imenovani zbirki, ki jo s sodelovanjem dr. Marje Borštnikove in dr. Branka Berčiča ureja Alfonz Gspan, so doslej izšle že tri publikacije: faksimile Prešernovih Poezij, faksimile Prešernovega Krsta pri Savici in faksimile prve knjige Gregorčičevih poezij iz leta 1882.

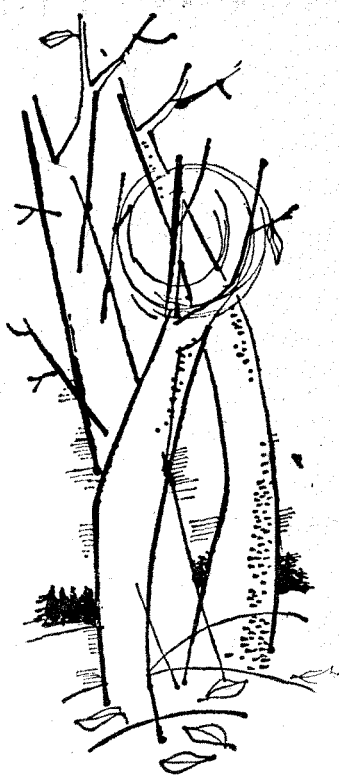
»VAJE«, ki so izšle kot četrty zvezek te zbirke, so dijaški rokopisni list, ki je v letih 1854 in 1855 združeval pesnike in pisatelje Simona Jenka, Valentina Mandelca, Vlacava Brila, Ivana Tuška, Frana Erjavca, Balentina Zarnika in Martina Povšeta. Pojav tega lista sodi k osrednjim vprašanjem v slovstvenem življe-

nju petdesetih let 19. stoletja in je zelo zanimiv. Spremno besedo k faksimilu rokopisa iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani je napisal strokovnjak za ta vprašanja dr. Jože Pogačnik.

Kot šesti zvezek zbirke pa je izšlo pet letnikov našega drugega slovstvenega almanaha »KRANJSKA ČBELICA«, ki je redno izhajala v letih 1830–1834, zadnji, to je peti zvezek, pa je izšel šele leta 1948, ko je bil ukinjen avstrijski cenzurni red iz leta 1795 (veljal je vse do marčne revolucije 1848). »Kranjska čbelica« je temeljni kamen, začetek naše velike poezije; v njej je sodeloval tudi dr. France Prešeren. Spremno besedo je napisal doktor Anton Slodnjak. Njegov tekst je doslej najdaljša spremna beseda v zbirki »Monumenta litterarum Slovenicarum«.

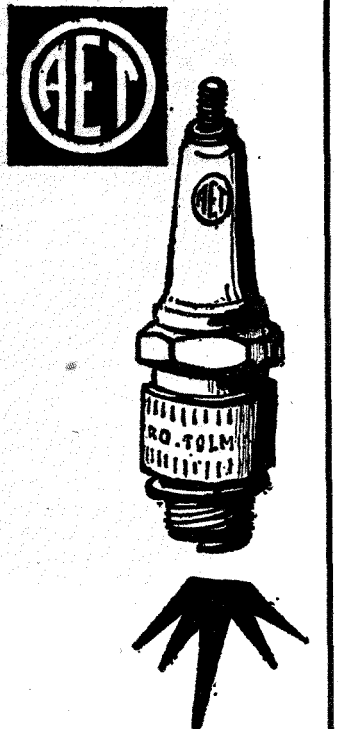
Partizanska ljudska pesem

Uspavanka

Kaj bi pesmi pela,
pesem ne bi te ogrela.
Gozd šumi. To pesem je najlepša.
Sinko moj, zaspi.
Kaj bi posteljo rahljala,
saj sva že na tršem spala.
Mah šušti. To postelja je rahla.
Sinko moj, zaspi.
Kaj bi sinko te zibala,
zibka je doma ostala.
Dež rosi. To zaziblje te najslaje.
Sinko moj, zaspi.
Kaj bučila bi spomine,
kaj klicala bolečine.
Sinko spi, le brž zaspi.
Spita v hosti sinko, mati,
bdi nad njima mesec zlati,
bde nad njima partizani,
ki so v temnem gozdu zbrani...

Milan Vrtačnik

AVTOELEKTRO
TOLMIN

nagraduje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Imeli smo ljudi

Anton Miheli

V sredo, 27. avgusta, se je veliko število borcev, vojaških vojnih invalidov, političnih in družbenih delavcev in prebivalcev Tržača poslovilo od neumornega borca in družbenega delavca, šestdesetletnega Antona Mihelija. Rojen v siromašni vasi Markovščine na Primorskem, je že v svojih otroških in mladinskih letih okusil tiranijo fašističnih okupatorjev. Leta 1941 so ga kot »nezanesljivega« izgnali na Sicilijo. Potem ko se je v italijanskih in zavezniških taboriščih vztrajno upiral propagandi četniških in drugih sovražnih agentov, se je leta 1943. leta vrnil v Dubrovnik kot borec za novo domovino. Bil je mitraljezec na partizanskih letalih, sodeloval je v mnogih bitkah ter pogumno in samozvestno tvegati življenje. Po osvoboditvi je ostal brezdomec. Zakaj rojstni dom so mu požgali fašisti. Razen tega so mu huda leta zapustila hude posledice, neozdravljivo bolezen. Nasedel se je v Trzinu, kjer je med borci in družbenopolitičnimi delavci našel takoj svoje mesto v družbeno-političnih organizacijah. Bil je upokojen kot 100-odstotni invalid. Vendar nismem in nočem biti odžagana veja! Je rad delal in z vso vnemo deloval v raznih organizacijah. Med drugim je bil več let predsednik organizacije VVI, član občinskega odbora ZB, vodil je razne komisije... Toda kruta bolezen mu je preprečila nadaljnje delo in omahnil je v smrt... K.M.

Ana Šoln

Rojena je bila 6. julija 1891 v Zabrdem, nazadnje pa je živela v Šoštanju. Pokopali smo jo 24. avgusta na pokopališču v Podkrajju. Pokojna je imela štiri sinove borce in revolucionarje. Rudi je bil med organizatorji na prednega gibanja v Šaleški dolini, bil je član okrožnega komiteja Celje, leta 1939 interniran v Bilečo. Takoj po nacističnem napadu so ga izgnali v Srbijo, kjer je kmalu našel zveze s partizani. Zato so ga Nemci aretirali in 3. marca 1943 ustrelili na Banjici v Beogradu. Nace — Karli, Milan-Petruška in Vekoslav-Slavko so bili prav tako napredni in so se udeležili partizanskega napada na Šoštanj v noči med 7. in 8. oktobrom 1941. Junija 1942 sta Nace in Milan vstopila v Šaleško četo in padla na Pohorju 8. januarja 1943 skupaj s celim Pohorskim bataljonom. Vekoslav pa je bil zaradi sodelovanja s partizani aretiran in 2. oktobra 1942 ustreljen v Mariboru. Polsestra teh štirih revolucionarjev pa je bila v službi v Sremsu in so jo ustaši zaradi zveze s partizani umorili 7. oktobra 1944. Starše, Ano in njenega moža Ivana pa so nacisti leta 1942 pregnali na Bavarsko v taborišče. Slovo od partizanske matere, ki je izgubila pet otrok, je bilo ganljivo. Na

Zadnjo pot jo je pospremlilo veliko ljudi.

Tone Perkman

... Med nami je živel, ... v svoji duši ni zlobnosti poznal do nas, in mi smo ga ljubili. (PUSKIN)

Dne 22. avgusta t. l. nas je nenadoma zapustil tovariš TONE PERKMAN. Rodil se je 1897 v Zakutu pri Brežicah. Že kot 18-letni mladenič je moral v avstrijsko vojsko. Na frontah I. svetovne vojne je okusil vse tegobe preziranega slovenskega zavednega vojaka, a v kljub svojemu mirnemu značaju in sit vojne, se je leta 1919 odzval klicu generala Majstra in spet prijel za puško, da bi branil svojo slovensko domovino, ki jo je ljubil nad vse. A že 29. aprila je bil težko ranjen v nogo in postal 70 odstot. invalid V. skupine. Po vrnitvi domov se je zaposlil kot pismonoša in vsi, s katerimi je prišel v stik v svojem življenju, so ga cenili in vzljubili, saj je pošten in iskren tovariš bil vsakomur, posebno pa je bil priljubljen med tovariši koroskimi borci in vojnimi invalidi. Zaposlil je ženo in pet otrok. Naj mu bo lahko slovenska zemlja, ki jo je tako neizmerno ljubil in za njo prelival svojo kri.

Damjan Vahen

Preberite tudi to!

Ivan Mencin

Pokopali smo ga v Dvorski vasi pri Velikih Laščah, star je bil 72 let, vojaški vojni invalid iz I. svetovne vojne. Kot 18 letni fant je moral v avstro-ogrsko vojsko, ranjen je bil na italijanski fronti, služil je pri »kranjskih Janezih«. Zdradi rane so mu odrezali desno nogo nad kolonom. Takoj po ustanovitvi organizacije vojaških vojnih invalidov se je vključil vanjo in bil dolga leta njen odbornik.

Leta 1941 se je takoj vključil v OF in dal svojo hišo na razpolago za stanke, zbiral je prispevke v denarju in materialu za partizane. Domobranci so vedeli zanj in so pogosto preiskali hišo ter ga maltretirali, nekoč ga je samo nevarnost partizanskega napada rešila pred ustrelitvijo.

Po vojni je kljub invalidnosti in starosti veliko naredil kot aktivist, pomagal je tudi pri kulturno-prosvetnem delu. Bil je v vodstvih mnogih organizacij, med drugim pri čebelarjih. Velike so njegove zasluge za obnovo in razvoj domače vasi, ki je bila bombardirana in precej porušena. Obnovil je svojo hišo in si zgradil delavnico, znal je popravljati in delati vse od ur do čevljev. Skratka, bil je sivojvrsten talent za vsa področja, svetovalec in pomočnik, znal je igrati na harmoniko.

Jože Prijatelj

Dogajajo se primeri, da nekatere obratne ambulante v podjetjih nočejo sprejeti v bolniški stalež vojaškega vojnega invalida, ki mu je odobreno kopalisko ali klimatsko zdravljenje. S tem pa vede ali nevede kratijo zakonite pravice vojaškim vojnimi invalidom.

V zakonu o zdravstvenem zavarovanju in to v tretji točki prvega odstavka 48. člena je namreč predvideno, da invalidom to pripada, »če so na nujnem zdravljenju po predpisih zakon o vojaških vojnih invalidih.« V tem času pa pripada vojaškim vojnimi invalidom stoddotno nadomestilo osebnega dohodka, tako namreč določata 67. in 126. člen zakona o zdravstvenem zavarovanju. Prav in potrebno pa je tudi, da si tisti, ki o vsem tem niso na jasnem, a odločajo o navedenih pravicah vojaških vojnih invalidov, preberejo 122. člen zakona o zdravstvenem zavarovanju.

Naglasiti je treba, da večina zdravstvenih ustanov, pa tudi obratnih ambulant pravilno ravna, ko gre za priznanje pravic vojaškim vojnimi invalidom v primerih, ko jim je odobreno kopalisko ali klimatsko zdravljenje. Če pa si kje niso na jasnem glede teh pravic, jih je treba opozoriti na ta določila zakona o zdravstvenem zavarovanju.

Moral je gledati usmrtitev očeta

Na nekdanje koncentracijske taborišče Flossenbürg spominja le še lepo urejen spominski prostor ob krematoriju, kjer je 18 spominskih plošč, na katerih so številke umrlih internirancev raznih narodnosti. Številke nam povedo, da je tu v času starohovlade nazizma izgubilo svoja življenja 73.696 ljudi, med temi 1750 Jugoslovancev, od katerih je bilo precejšnje število naših slovenskih rojakov. Nad tem prostorom je še spominska kapelica poleg edinega še stoječega stražnega stolpa.

Ni več visoke in globoke žične ograje ne stražnih stolpov in »apelplaca«. Kjer so nekoč stale na terasah stanovanjske barake zapornikov, so sedaj lične hišice pobeglih sužetov Nemcev. Stojita še stavbi, kjer so bile nekoč kuhinja, kopalnica in pralnica. Te stavbe kot celotni prostor uporablja sedaj neko lesno podjetje Vidne pa so še ruševine nekdanjihaporov v taborišču, nad krematorijem, kjer so prebili zadnje dni svojega življenja višji ruski oficirji, preden so jih tam postrelili in po rovi spustili v niže stoječi krematorij.

Ni več visokega droga sredi »apelplaca«, kjer je bilo obešenih toliko zapornikov. Ta drog se je globoko vtisnil v spomin vsem preživelim internirancem tega taborišča.

Niso bili redki primeri, da je bil kdo obsojen zaradi storjene ali pa tudi le domnevne sabotaže na 25 do 50 udarcev z žilavko ali pa na smrt na vislicah. Ljudje, ki so bili več časa v nemških taboriščih, dobro vedo, da je vsak skušal po svoje sabotirati pri delu z večjim ali manjšim uspehom. Načinov za to je bilo nešteto. Vsakdo je pač želel povzročiti škodo režimu, ki mu je odvzel prostost in človeško dostojanstvo ter ga imel le še za manjvredno številko. V Flossenbürgu, kjer so bili tik nad vasjo istege imena veliki kamnolomi in kjer je bila do leta 1943 zaposlena

večina internirancev, so v začetku tega leta začeli pripravljati izdelovanje delov letal Messerschmidt in kasneje tudi celotnih letal. Vedno več ljudi je bilo zaposlenih pri teh delih, posebno proti koncu leta 1943, ko je bilo dograjenih več velikih hal ter so skoraj vse kamnoseške barake uporabili v ta namen.

Poletnega jutra leta 1944 smo morali prej kot po navadi na »apelplac«. Vstajali smo vedno že ob štirih, pripravili smo pograde, dobili smo črno kavo ter bili ob petih na »apelplacu«. Tega jutra pa so nas nagnali takoj iz barake in v kolonah smo se morali postaviti okoli droga, ki je stal sredi »apelplaca«. Ob njem je bila velika miza. Takoj smo vedeli, da bomo zopet prisostvovali mučenju, in res so kmalu privedli vsega pretepenega starejšega Ukrajince. Komendant taborišča je prebral obsodbo, s katero se Ukrajinec obsoja zaradi sabotaže in povzročenih škod na 50 udarcev in nato na smrt z obešenjem. Kaj je pomenilo 50 udarcev z žilavko, ve lahko le tisti, ki je to občutil na lastni koži; seveda je bilo mnogo odvisno od tega kdo je tepel.

Komendant je ukazal nekemu kapoju, naj izbere dva še dovolj močna Rusa, da boste prebičala svojega rojaka. Vsak od teh je dobil v roko močno žilavko in začela sta mlati po ubogem rojaku, katerega so upognili čez mizo. Gotovo se jima je smililo, ker nista preveč udarjala, in prav to je razburilo komandanta. Po kakih desetih udarcih ju je odstranil in določil dva surova kapoja, da sta začela od začetka. Mož ni kričal, in ko sta končala — dobil je tako okoli 70 udarcev — je bil onesveščen in težka so ga spravili na vislice ter mu spodmaknili stolček. Nekateri, ki so bili v njegovi neposredni bližini, pravijo, da je med pretepanjem vzklil »živela Rusija«. V neposredni bližini je stal tudi sin obsojenega Ukrajince. Jokal je in

rad bi se bil odstranil, a mu tega niso pustili nekateri nemški kriminalci, ki so nad tem zločinom še uživali...

Ob koncu tega grdega dejanja je ukazal komendant, da naložijo Rusoma, ki sta pri pretepanju »sabotirala«, vsakemu po deset udarcev z žilavko — v svarilo drugim.

Mrko je zrl okoli 6000 internirancev na zločin, čeprav so bili tega vajeni, saj so nešteto krat videli zvečer po prihodu z dela, kako so viseli njihovi tovariši mrtvi na drogu, če pa jih je bilo več, so postavili vislice ob drogu. V srcih so prisegali maščevanje.

Ta dan pa smo dočakali nekateri še eno presenečenje. Kdo ve zakaj in kako so poklicali v barako, kjer je bila neka pisarna v kamnolomu, kakih 25 ljudi z raznih »komand« (delovnih skupin). Iz kleparske skupine smo šli tja Poljak Josef Šatkovsky, Čeh Marek, po poklicu učitelj, in jaz. Nekdo je vedel povedati, da bomo tepeni. Res so drugega za drugim klicali v pisarno. Tu je bil esesovec, ki je ukazoval kriminalcem-Nemcem, da so vsakemu naložili z žilavko po 10 do 15 krepkih udarcev. Je bilo tudi to svarilo pred sabotažo? Kdo ve, nihče nam ni povedal, zakaj smo bili tepeni.

Ko smo se vračali, sem vprašal Mareka, če ga močno boli. »Boli,« je dejal, »a še bolj tu notri,« in pokazal na srčno stran. »Prišel pa bo čas, ko jim bom z obrestmi vse povrnil,« je še dodal in solze so mu vrele po licu. Šatkovsky pa je le trdo stiskal pesti in mrko gledal predse. Bil je mlad študent iz premožne družine; večletno življenje v taboriščih ga je utrdilo.

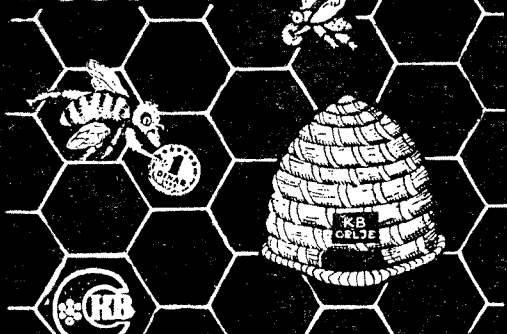
Kadar se srečujemo interniranci tega taborišča se radi spominjamo vseh, ki so ostali v žrelu krematorija, posebno še tistih tovarišev, ki so umrli tako kot omenjeni Ukrajinec.

Srečko Sorli

Sreten Stojanović: Matič z otrokom

PRIDRUŽITE SE
TUDI VI

KREDITNA BANKA
CELJE

DECEMBRSKO NAGRADNO ŽREBANJE VSEH HRANILNIH VLOG PRI KREDITNI BANKI CELJE IN NJENIH ENOTAH!

NAGRADE:

Avto Zastava 750, 30 deset dnevni potovanj v Pariz in London in 94 denarnih nagrad.

Žrebanje 13. decembra 1969 v Brežicah.

KREDITNA BANKA CELJE

Politični razgledi

Tiha vojna

Morda se je komentator londonskega »Observerja« prenačil, ko je zapisal, da so boji v Čadu »francoski Vietnam«, toda poročila v dnevnem tisku, ki so čedalje številnejša, in pa zaskrbljeni komentariji v francoskih političnih revijah kažejo, da je zadeva hudo resna. Zaradi pomanjkanja informacij ter skrbi tistih, ki jim ni do tega, da bi se novice o pokolih razširile po svetu, dostikrat prav s presenečenjem zveemo za zelo zastarele dogodke. Zastarele samo s stališča aktualnosti, sicer pa izredno pomembne. Tak primer je že bil v Afriki: svet je zelo pozno in s toliko večjim presenečenjem zvedel za pokole črncv na jugu Sudana.

V Čadu zdaj divja tiha in kruta vojna, ki so o njej po navadi govorili kot o »samljenih spopadih med teroristi in vladnimi četami«. Gverilska vojna se je namreč tako razširila, da je predsednik, Franciji naklonjeni François Tombalbaye, poklical na pomoč francosko vojsko. Ta že je tako v Čadu, pa tudi drugod v bližini je ne manjka. Gre za francoske posebne sile, padalske komandose Tujske legije, katerih akcije zoper oborožene pripadnike FROLINA (fronta narodne osvoboditve) se največkrat sprevržejo v krvave pokole. In vendar dejavnost FROLINA ni prav nič usmerjena v razkosanje države, dasiravno je najmočnejša na severu Čada. Njena prizadevanja so usmerjena predvsem v to, da osvobodi Čad »oligarhije, ki jo vodi François Tombalbaye«. Ta je pobil, pozaprl ali pognal v izgnanstvo cvet čadske inteligence, deželo pa prepustil pariškim kapitalistom in generalom.

Položaj v Čadu je mogoče bolje razumeti, če se ozremo v leto 1958. Septembra tistega leta je Charles de Gaulle dal pred Francijo in njene posesti na referendum odločitev, ali so za njegovo ustavo. François Tombalbaye, ki je tedaj vodil MSA (Afriško socialistično gibanje), je bil prvi med afriškimi voditelji na francoskih ozemljih, ki je rekel »da«, s tem pa povezal svojo domovino s Francijo tudi za prihodnost. Zaradi takšnega stališča se je Tombalbaye sprl z večino voditeljev v svoji stranki. Tako je nastala frakcija UNT (Čadska nacionalna zveza) z antikolonialističnimi tendencami. UNT je takoj postavila svoje zahteve: prehod iz režima »avtonomne vlade« v režim »popolne neodvisnosti«, predvsem pa odstranitev François Tombalbaya, »zaupnika« Francozov, s kakršnega koli položaja v vladi.

Priredili so demonstracije, kolonialna francoska oblast pa je ostro odgovorila s policijo in enotami ekspedicijskega korpusa. Tombalbaya so postavili na čelo »nove oblasti«, ki se je udrila z golističnim referendumom, pozneje pa so mu prepustili tudi predsedstvo nove Republike Čad, ki so ji dali neodvisnost 11. avgusta 1960.

Politika UNT je imela velik odmev med prebivalstvom ter med vodilnimi skupinami političnih in sindikalnih organizacij. Tako se je zgodilo, da je Tombalbaye izvedel prvi državni udar med vsemi na novo neodvisnimi afriškimi državami: seveda v svojo korist. Proglasil je izjemno stanje, razpustil je vse politične stranke, razen svoje PPT (Čadska napredna stranka), ki jo je ustanovil nekaj let prej in ki ga je potem znova izvolila za predsednika republike.

Začele so se množične represalije, ki so bile čedalje širšega obsega in čedalje bolj krvave. Afriške organizacije presoja, da je v tujini 186.670 čadskih izgnancev (od 3,5 milijona prebivalstva): 100.000 v Sudanu, 45.000 v Libiji, 30.000 v Nigeriji, Kamerunu in Nigru, 9000 v Centralnoafriški republiki, 49 v ZAR, 50 v Libanonu, 10 v Siriji, preostali pa v zahodni Evropi.

Gverila se je začela okoli leta 1965, vendar ne iznenada in ne pričakovano, marveč šele tedaj, ko so napredne politične sile in prebivalstvo glavnega mesta Fort-Lamy, ki se ukvarja s politiko, sklenili, da poišče skupno pot za politično rešitev krize. Opozicija je pripravljena sodelovati pri graditvi nacionalne enotnosti, pri prizadevanjih za gospodarski napredek in za doseg resnične neodvisnosti. FROLINA, ki jo vodi doktor Abba Siddik, zdravnik, ki je bil nekaj časa celo minister za ljudsko prosveto v Tombalbayevi vladi, dobro pozna svojega nasprotnika. Septembra 1963 je opozicija že čutila, kolikšno moč ima Tombalbaye in njegov francoski gospodar: tedaj so v glavnem mestu priredili demonstracije in organizirali stavke. 16. septembra so Tombalbayeve čete in francoski vojaki priredili prvi pokol, v katerem je izgubilo življenje dvesto ljudi. FROLINA je uradno nastala 22. junija 1966, takoj pa si je naložila dolžnost, da uskladi dejavnost vseh opozicijskih sil in gverilskih enot, ki so se skrivale po hribih na severu Čada.

Od ustanovitve FROLINA so minila tri leta, oblast François Tombalbaya pa ne more prevzeti položaja v svoje roke. Pariški »Le Monde« je avgusta letos zapisal, da se »položaj nenehno slabša navzile intervenciji francoskih čet«.

Zakaj je Franciji toliko do Čada, velikanse dežele (1.284.000 kvadratnih kilometrov), ki gospodarskega pomena tako rekoč sploh nima. Čad je popolnoma kmetijska država, zelo revna, izvaža nekaj bombaža, živine in mesa, rudnih gospodarstev nima. Toda Čad leži na izredno pomembnem strateškem položaju za Francijo: tako rekoč v srcu Afrike. Na severu je Libija, na vzhodu Sudan, na severozahodu Niger, na zahodu Nigerija, na jugu pa Kamerun (zahodno) in Centralnoafriška republika (vzhodno). Nekdanji francoski obrambni minister Pierre Messmer je nekoč rekel: »Francija lahko v štirindvajsetih urah pošlje na katerikoli konec Afrike polk padalcev.« Prav zaradi pomembnega strateškega položaja je francoska vlada od nekdanj skrbela, da se Čad ne bi preveč razvil, se pravi, da bi bil tudi po neodvisnosti odvisen od Pariza. Danes je Čad tipična frankofona država Afrike. Čadsko vojsko — 3000 mož — so opremili, izurili in jo nadzorujejo francoski oficirji in podoficirji. Čadska policija, administracija in gospodarstvo so povsem odvisni od francoske vlade in Francozov v Čadu. V Fort-Lamyju sta že nekaj mesecev general Michael Arnaud in nekdanji čadski guverner Pierre Lami.

Neposredna intervencija francoske vojske v Afriki pa je sicer predvidena z obrambnimi sporazumi, ki so jih prve dni po proglasitvi neodvisnosti podpisale nekdanje francoske kolonije in madagaskarska republika. Francoska vojska je zmerom pripravljena v oporiščih Port-Bouet (Slonokoščena obala), Niamey, Bangui, Libreville in Ibadu (pri Tananarivu na Madagaskarju), treh velikih oporiščih v Dakarju, Diego-Suarezu in Fort-Lamyju. To je še premalo, tako da ima Francija za posege v Afriki zmerom pripravljeno 11. pehotno divizijo (25.000 mož z dvema brigadama padalcev).

Navsezadnje je Čad tudi na vročem afriškem področju: njegova sosedja sta Nigerija in Sudan. Oboroženi upor v teh dveh državah bi utegnil biti »slab zgled« za odporniško gibanje v Čadu, zato mora Francija skrbeti za »red in mir« v Čadu. Pri tem pa francoski oficirji sami priznavajo, da je Tombalbayev režim tako šibek, da bi zletel štirindvajset ur po odhodu francoskih enot iz Fort-Lamyja.

KOMENTATOR

Srečanje na Štjaku

Clovek ne bi verjel, koliko lepote se skriva po odročnih krajih, kakršen je tudi Štjak v sezanski občini. Vasica leži na robu Krasa, nedaleč od slikovitega Stanjela, na temenu dokaj razsežnega gričevja. Zato je s Štjaka lep razgled na vse strani, predvsem pa se z njega vidi skoraj ves naš Kras.

Menda je bil Štjak med zadnjo vojno zaradi tega razgleda važno partizansko oporišče, čeprav so bile na vse strani okoli njega močne sovražnikove postojanke. Zavedni domačini iz vasi in bližnje okolice so budno pazili na vse sovražnikove premike in zato ni bilo presenečenj...

Dne 2. februarja 1944 je bila na Štjaku prva pokrajinska konferenca Slovenske ženske protifašistične zveze za Primorsko. Tja so prišle delegatke iz skoraj vseh vasi, od Tolmice do Kopra in Postojne. Italijanski kapitulaciji, ki je sprožila splošno vstajo na Primorskem, je sledila nemška ofenziva. Ta se je zavlekla tja v zimo. Drugače bi bila najbrž konferenca na Štjaku ali kje drugje že prej.

Letos so na Štjaku 30. in 31. avgusta slavili petindvajsetletnico prve konference SPZZ in ustanovitve oblastnega komiteja SKOJ. Nujno pa sta bili obe proslavi povezani s proslavo petdesetletnice KP in SKOJ. Openem pa so odkrili tudi spomenik 31 padlim borcem in 20 žrtvam fašističnega nasilja s Štjaka in bližnje okolice ter štirim neznanim padlim borcem, padlim v tem kraju in tam pokopanim.

Zvečer 30. avgusta je praznovala mladina Štjaka in okolice. V šolski dvorani so mladinci poslušali govor o zgodovini mladinskega gibanja, nato sta delegata skrajse konference pred 25 leti Mario Abram in Boris Kovačič pripovedovala svoje spomine. Sledil je krajši kulturni program, ki so ga izvedli člani mladinskega kluba iz Sežane.

Lepo sončno jutro 31. avgusta je pozdravilo številne goste, ki so od vseh strani prihajali na Štjak. Vasica je bila pometena, pota posuta s svežim peskom, slavaloki so žareli v pisanih barvah naših zastav. Zbralo se je nad tisoč ljudi, med njimi so bile mnoge delegatke konference SPZZ, mnogi bivši partizani iz Slovenije in iz meještva ter okoličani.

Govorila je tovarišica Lidija Sentjuro, članica sveta federacije. Znova je poudarila zvestobo primorskih ljudi in njihovo borbenost, pa tudi njihov človeški čut in politično zrelost, ko kljub hudemu dvajsetletnemu zatiranju niso zasovražili vseh Italijanov, ampak so iskreno sodelovali s po-

štenimi Italijani v skupnem boju proti fašizmu.

Spomenik so nehali delati tik pred proslavo. Po svoji zamisli je zelo svojevrsten. Predstavlja obok porušene kraške hiše, en del pa kos zidu z zamreženim oknom, simbolom ječe. Pred obema deloma spomenika je terasa s pokrovom kostnice in kamnito klopjo. Kot tak je spomenik likovno povezan s pokrajino. Njegova graditev pomeni uspeh domačinov in priznanje njihovi volji do dela; za vedno bo spominjal na velik krvni davek Štjaka in okolice.

Po proslavi so prireditelji povabili delegatke na slavnostno kosilo, obenem pa so izpopolnjevali sezname. Drugi gostje pa so ostali v vasi še pozno v noč ter uživali gostoljubje vaščanov.

MP

SAP—LJUBLJANA ODD. ZA TURIZEM. Ljubljana. Tito va 38

Za mesec september vas vabimo:

- 6. 9. 1969 dvodnevni izlet na RAB. Ogled nekdanjega taborišča in pokopališča internirancev med drugo svetovno vojno.
- 6. in 20. septembra obisk rojstnega kraja Papeža Janeza XXIII v SOTTOILMONTE.
- 13. septembra 9-dnevno potovanje po Bosni in Hercegovini.
- 13. septembra 2-dnevni izlet na Grossglockner in Dolomite.
- 12. septembra 3-dnevni izlet na dunajski velesejem.
- 20. septembra 2-dnevni weekend v BUDIMPEŠTI.
- 29. septembra 12-dnevno potovanje po zap. Evropi z ogledom BRUXELLES — LONDONA — PARIZA.
- 2. oktobra 7-dnevno potovanje v MOSKVO — ogled salona naj-novejših strojev za lesno obdelovalno industrijo.
- 4. oktobra 4-dnevno potovanje na Oktoberfest v München z vključenim izletom na najvišji vrh v Nemčiji Zugspitze.

Izkoristite ugodnost obročnega odplačevanja.

Prijave sprejema SAP — LJUBLJANA, Titova c. 38 — telefon 314-922 in 315-342.

Dobro je če veste...

IZPADANJE LAS. Mlajši ljudje zgubijo 30 do 50 las na dan, ljudje srednje starosti 90, starejši pa sto las. »Življenjska doba« lasu znaša — trdijo izvedenci — 6 mesecev do štirih let. Las zraste vsak dan za pol milimetra. Če ima človek na glavi približno 100.000 las, tedaj bi dosegel las, sestavljen iz vseh polmilimetrskih dolžin, v vsakih 40-ih minutah dolžino enega metra.

JEGULJA ZIVI OSEM DO DESET LET, potočna potrv do dvajset, aarp in ščuka izjemoma celo do 150 let, beluga 30 do 60 let, plosk (karas) ponavadi 6 do 10 let, linj 10 do 15 let, slanik pa živi 20 do 30 let.

V EVROPI JE DEZELA, KI SE NENEHNO POVEČAVA OZIROMA SIRI. Njeno področje je takorekoč iz dneva v dan večje. 23. maja t. l. se je ta dežela spet povečala za 9000 ha, tako da se bo morala na zemljevidih spremeniti njena oblika, v leksikonih in drugih publikacijah pa podatek o njeni površini. Ta dežela je Nizozemska, ki že desetletja s sistemom velikih pregrad zagrajuje večje ali manjše morske površine. Zagrajene površine izsušujejo. Ustvarjajo se nova zemljišča, ki se ne le obdelujejo, marveč se na njih gradijo nova naselja. 23. maja so s pregrado zagradili manjšo odprtino, ki je povezovala Severno morje in Lauwerszee. To, zdaj zaprto morje bodo kmalu izsušili. Takoj »osvajajo« Nizozemci — brez vojne — vedno nov »življenjski prostor«.

OTROCI SO PROSILI ZA SVOJO MATER. Milijone Svedov je nedavno pretresel mali oglas, ki so ga objavili skoraj vsi švedski časniki, oglas, ki ga je podpisalo dvet otrok, devet bratov in sestra, devet otrok Nane Marije Vuopio, 62-letne starke iz mesta Kuivagangas. »Naša mati se je v svojem življenju že več kot dovolj nagarala,« so izjavili otroci v oglasu.

VZNEMIRJENJA, CUSTVENE RAZVNETOSTI, RAZNOVRSTNA RAZBURJENJA UTEGNEJO MOČNO VPLIVATI NA NORMALNO DELOVANJE LEDVIC. Ugotovili so, da izloča človek, ki ga popade huda jeza, vsaj začasno, do štirih litrov seči (urina) na dan. Pod vplivom močnih afektov (vzbujenj) pa se ne le spreminja (povečava) količina izločene seči, marveč se spreminja tudi njena sestavina. Ob vzbujenju, ki ga spremlja močan strah, izgubi seč precej kisline. Pri nekaterih, ki se nenavadno močno vzburi, se zmanjšuje izločanje sečne kisline kar za petdeset odstotkov. Duševni dejavniki vplivajo nasploh na delovanje številnih organov v človeškem telesu.

BOBER (CASTOR FIBER) JE NAJVEČJI GLODAVEC V EVROPI. On živi ob rekah v severnih območjih Evrope in v Sibiriji. Pred sto leti je živel tudi ob oziroma v Donavi blizu Beograda.

TEKOCI HELIJ je edina naravna tekočina, ki se niti z ohlajevanjem do najnižje možne temperature ne more strditi. Kakor je znano, se plin, ki se izpostavi kakoli določeni nizki temperaturi, spremeni v tekoči plin, če se tekoči plin izpostavi še nižji temperaturi, se tekočina strdi. To je moč doseči le, če se uporabijo dovolj nizke temperature. Za neke spojine, npr. za vodo, zadostujejo toplotne spremembe, do kakršnih pride v naravi, medtem ko so potrebne za druge spojine temperature, ki jih je moč doseči le v laboratorijih. Takih temperatur ni v naravi. Teoretično najnižja dosegljiva temperatura je: 273 stopinj C pod ničlo; to temperaturo je moč doseči le z naj sodobnejšimi napravami. Plinski helij se spremeni v tekočino šele, ko se izpostavi temperaturi 269 stopinj C pod ničlo, otrditev tekočega helija pa ni moč doseči z nikakršnim nadaljnjim ohlajevanjem. Pravzaprav je moč doseči strnjeni helij s pritiskom, ki je najmanj 25-krat večji, kot je atmosferski pritisk (pritisek ozračja). To nenavadno lastnost tekočega helija je uspelo odkriti samo v sodobni atomski fiziki.

NAMBIJA JE PUŠČAVSKA DEZELA V JUŽNI AFRIKI; pravijo ji tudi: Jugozahodna Afrika. Namibija je bila najprej britanska, pozneje pa, vse do prve svetovne vojne, nemška kolonija, nato je postala mandatna dežela, ki je prišla pod upravo Južnoafriške unije. Namibija obsega površino 284.000 kvadratnih km in ima okrog 600.000 prebivalcev — štantu črncev, Hotentotov, Bušmanov. Namibija je znana po bogastvu z diamanti in redkimi kovinami.

Droga — Portorož

V prihodnjih tednih bo čas za nabiranje še nekaterih cvetov, posebno pa še listov in celih rastlin. Če bo kaj več dežja, bodo priče rasti tudi gobe: lisičke in jurčki. Tako lahko nabiramo: cvetje: arnike, male marjetice, ostrožnika, ognjiča brez in s čašo, kamilice, žoltovine, planinskega pelina ali šinja, bele mrtve koprive, slezenovca, rmana, močvirskega osloda, lipe, bele deteljice, njivske mačehe:

liste: pelina, preobjede, hribske rese, medvedovega česna, sleza, gosje trave, pravega kostanja, leske, lapuha, rdeče jagode, jetrnika, oreha, slezenovca, melise, ozkolistnega trpotca, plučnika, robide, jelenovega jezika, svinjske dušice, regrata, grenke deteljice, pekoče koprive;

rastline: pelina, gladišnika, hribske rese, arnike, ozkolistnega ožepka, kopitnika s korenino, dišeče perle, tavžentroz, krvavega mlečka, slaka, bodečega pripotja, njivske preslice, jastrebine, zebata, rumene lakote, božje milosti, grenkuljice, šentjanževke, planinskega pelina, bele mrtve koprive, lisičjaka, medene detelje, rmana, grenke in navadne ramšele, ženiklja, močvirskega osloda, urhovk, travniškega in zdravilnega jetičnika, zimezelena, kamilice;

korenine: preobjede, kompave, sretene, velikega in malega divjega janeža, sladkih korenin, ženiklja, regrata;

lubje: divjega oreha in krljike;

plodove: borovnic;

razno: macesnovo gobo, planinski mah, plučni mah, ržene rožičke, lisičjakov prah.

Rastline, ki imajo v sebi strupene snovi, naj nabirajo le odrasli! Po nabiranju pa si je treba vedno dobro umiti roke! Suhe lisičke in jurčke kupujemo po najvišjih dnevnih cenah!

Okrogle in oglate

KO VSE DRUGO ODPOVE... Niške »Narodne novine« so nedavno objavile zapisek tele vsebine: Višja upravna šola se ukine, njenim poslednjim študentom pa so dovolili delati skušnje vsak mesec. Če jim ne bo uspelo napraviti vseh izpitov do 1970. leta, bodo delali izpite na višji upravni šoli v Beogradu ali Pristini. Če tudi pozneje ne bodo napravili vseh izpitov, je moč pričakovati, da bodo ti neizolani vodilni organi — upokojeni...

NI SAMO LJUDSTVO NEZADOVOLJ. NO... Vladajoči so malokdaj zadovoljni s tistim, kar o njih pišejo razni časnikarji. Izjema ni niti britanski ministrski predsednik Wilson. Neki urednik je napisal v »Observerju«: »Če natisnemo kak dan tri ugodne komentarje o delu vlade in dva neugodna, tedaj ocenjuje predsednik vlade neugodna komentarja kot neznansko zlobnost in osebno žalitev predsednika, tri ugodne komentarja pa kot samoumevno razlago dela vladnih organov...«

»POSTAVIMO, DA MU RES USPE Z GLAVO PREBITI ZID, toda kaj bo počel, ko se bo znašel v drugi sobi?« je vprašal časnik »Berliner Zeitung«, ko je opisoval podobo nekake neimenovanega politika. Kaj bo počel? Prejme bo pošteno krvavel!

Z ZABAMI JE KRIŽ... Prebivalci mesta Hyeres so tožili žabe zaradi hrupa, ki ga povzročajo ponoči. Sodišče je tožbo sprejelo, konec koncev pa je po ustaljeni navadi presodilo — upoštevajoč pri tem sodni postopek in vse formalnosti — da žabe niso domače živali in da jih ni mogoče pritrati pred pristojnega sodnika...

ZBIRALEC SMOKVINIH LISTOV? Britanski minister za javna dela Robert Melish je zahteval v spodnjem domu posebna pooblastila za zaščito kipa Ahileja v londonskem Hyde parku, s katerega nekdo s trmasto in Josledno vztrajnostjo trga — smokvin list ter ga odnaša...

IZENACEJE UVOZA Z IZVOZOM... Ne uvažamo samo poljedelskih pridelkov, ki jih imamo na pretek doma, v nekaterih blejskih hotelih imamo tudi uvožene natakarike, brhke Čehinje. Kdaj pa kdaj se primeri, da le-te postrežejo našim dekletom, preden slednje odpotujejo v Nemčijo, kjer se zaposlujejo kot — natakarike.

»JAZ« NAD VSE! Pariški založnik Armand Colin je izdal »Besednjak de Gaulle«, knjigo elektronske analize vseh generalovih govorov od 1958. do 1965. leta. Poleg številnih zanimivih podatkov vsebuje knjiga tudi podatke, da je de Gaulle v tem razdobju v javnih govorih 364 krat izrekel besedo: jaz. Samo enkrat je izgovoril ime: Eisenhower, dvakrat ime: Hruščov, nikdar pa ni omenil imena: Johnson.

ENKRAT OBRATNO... Tajnica Britanskega združenja za vzgajanje mladine je rekla v nekem govoru: »Mnogi mladinci se pritožujejo, da se ne morejo o svojih zadevah porazgovoriti s starši, ker so ti preveč zaposleni z — gledanjem televizije...«

KDO ZAOSTAJA? Londonski časnik »Daily Mirror« je objavil članek o letošnjem filmskem festivalu v Cannesu. Clankar je ugotovil, da je bil velik del gledalcev razočaran, in je pripomnil: »Inteligenca kino gledalcev raste, vse tako kaže, hitreje ko inteligenca filmskih ustvarjancev.«

ZNAMENJE PAMETI... Poslednji še živeči politik Kennedy, senator Eduard, »Tedi« imenovan, je nedavno dejal: »Ko priznaš svoje napake, dokažeš, da si postal pametnejši, kot si bil tedaj, ko si jih delal.«

ZNANOSTI NAJ SE NE MUDI! Nemški članek Hans Kasper je napisal: »Znanost je včeraj dokazala toliko stvari, ki danes več ne držijo, da je boljše počakati jutrišnjega dne. To bo omogočilo, da bomo videli, kaj bo še ostalo od vsega istega, kar znanost dokazuje danes!«

TRPKO SPOZNANJE... »Kadar koli pogledam zvezde, se zavedam, kako ničeno je vse, kar se dogaja na Zemlji,« je rekel de Gaulle.

OTIPLJIVA KOMASTITEV... Podpredsednik poštice za izpite avtomobilskih voznikov v Kraljevini nima voznškega izpita. Verjetno je član komisije »honoris causa« (v znamenje počastitve), ker prejema za podpredsednikovanje — honorar...

Zakaj Italija ni hotela napovedati vojne?

Britanska pehota je imela naslednje orožje: puško »Enfield«, strojnico »Maxim«, metalec granat, protitankovske topove in topništvo z novim 25-funtskim orožjem. Tankov je bilo malo: »Vickers« 12 do 16 ton s 4 strojnica in topom 45 mm. Razen tega so bili še oklopni avtomobili »Carden Lloyd« po 3 tone.

V teku je bila modernizacija letalstva. Stara letala »Harrow« in »Heyford« so izpodirali dvomotorni bombniki »Whitley«, »Wellington« in »Hampden«, ki so bili na papirju precej manj urni kot nemški, zato pa so bili toliko pripravljeni za opravljanje strateških nalog. Odličen je bil tudi dvomotorni lahki bombnik »Blenheim«. Nekateri enote so že takrat razpolagale s sijajnimi lovci »Spitfire« in »Hurricane«. Za bombardiranje na morju je služil štirimotorni »Sunderland«, za torpediranje iz zraka pa počasni »Swordfish«. Večina enot pa je imela še vedno stare aparate tipa »Roc«, »Defiant« in dvokrilce »Gladiator«.

Razumljivo je, da je največja pomorska sila sveta imela tudi najmočnejšo vojno mornarico. Bila je prva, ki je uvedla mornariško letalstvo. Razpolagala je z učinkovitim detektorjem podmornic. Na nekaterih ladjah je že imela montirane radarske naprave. Prav tako pa je imela mogočno ladjedelniško industrijo.

Poljska

Njena vojska je leta 1939 štela 30 pehotnih divizij, 2 planinski in 1 konjeniški. Poleg tega je imela 12 konjeniških brigad, 42 topniških polkov, 6 tankovskih in oklepnih bataljonov skrajno zastarele izvedbe. V primeru potrebe bi lahko mobilizirala do 60 divizij. Njen komandant Rydz-Śmigły in ostali vojaški vodje niso razumeli, da je od njihovih lahkih zmag nad Rusi potekalo že mnogo let. Preveč so bili zaverovani v svojo moč. Ko so jih Nemci napadli, njihova vojska ni štela več kot dve diviziji in osem konjeniških brigad.

Letalstvo je razpolagalo samo z nekaj eskadriljami. Nekaj sto lovskih bombnikov domače in slabe izdelave »Czapla« ter PZL P-11 in PZL P-24 je zmanj delalo čudeže. Ruske kolone so napadali bombniki PZL P-37, prav tako domače izdelave.

Rojstna hiša SFRJ je čedalje bogatejša

Vedno je lepo in prijetno obiskovati rojstno hišo naše republike — muzej AVNOJ v Jajcu — saj hrani v svojih razstavnih prostorih predmete, ki spominjajo na dneve, ko se je tu rojevala nova Jugoslavija.

Zivojin Spasić, direktor muzeja, nam je takoj in s ponosom pokazal tretji del znane edicije »Tako je bila rojena nova Jugoslavija«, ki so jo izdali v sodelovanju z založniško hišo »Zadrugar« iz Sarajeva. Dejal je:

— Delo, v katerem je tiskanih okoli štirideset prispevkov znanih jugoslovanskih osebnosti, bi verjetno ostalo še nekaj časa v rokopisu, da nam ni priskočila na pomoč kreditna banka iz Sarajeva. V prvi vrsti bi omenil spomine

Poizvedba

Muzej NOV Lož p. Stari trg pri Ložu poizveduje, kje se nahaja Dr. Valentin Ivanc, ki je bil zdravnik v civilni bolnici v Starem trgu pri Ložu 1944—1945.

Zadnje čase je bil zdravnik v Ilijašu pri Sarajevu, Omladinska ul. 2, od koder se je izselil. Javi naj se na naslov: Muzej lj. rev. Lož. p. Stari trg pri Ložu.

PRED 30 LETI JE IZBRUHNILA II. SVETOVNA VOJNA

Šele leta 1936 so začeli graditi moderno vojno mornarico, ki naj bi obsegala med drugim 3 oklopnice, 21 podmornic in 12 torpednih rušilcev, toda ob začetku vojne od tega ni bilo uresničenega kaj dosti.

Konec avgusta 1939 v Italiji ni še nihče vedel, ali bo vojna ali pa bo napovedana nevtralnost. Tega ni vedel niti sam Mussolini, ki je cinal med pobožnimi željami in stvarnostjo. Zavedal se je obveznosti, ki jih je prevzel s podpisom vojaškega sporazuma. Že pred tem je govoril, da je vojna za rast mladih narodov fiziološko potrebna kot materinstvo za žene. Bal se je tudi propagande antifasistov. Vendar so ga številni podatki o moči Italije silili upoštevati stvarnost. V vojaškem pogledu je bila Italija čisto na tleh. Mussolinijevih »osem milijonov bajonetov« ni bilo nikjer. Na papirju je vojska štela 67 divizij, v resnici pa jih je bilo samo 16, ki so bile opremljene z vsem materialom. Avtomatskega orožja skoraj ni bilo. Niso bile redkost stare puške iz leta 1891. Topovi so bili še iz časov kralja Umberta. Protiletalskih topov je bilo približno tisoč. Imeli so 1500 trikotnih tankov, ki so jim rekli »konzervne skatle«. Nič boljše ni bilo z drugimi oklepnimi vozili in ambulantnimi vozovi General Favagrossa je pisal, da mu je manjkalo »jeseni leta 1939 obleke in opreme za 15 divizij«. Potem navaja še podatke o letalstvu. Uporabnih je bilo 2.586 letal zastarelih in najrazličnejših tipov, od tega pa jih je bilo za borbo sposobnih samo 1.190.

V palači Venezia je vrel. Glavna zagovornika vojne sta bila sekretar Acille Starace in član fašističnega velikega sveta Farinacci. Na drugi strani je bil kralj, ki je zatiral zunanjo ministru Ciano, da bi Francozi zastran vojske lahko mirno zasedli Padsko nižino. Vojni so bili nasproti celo »stari fašisti« Grandi, Balbo, Bottai in De Bono. Poglavitni nasprotnik vojne pa je bilo ljudstvo. Šef policije, Arturo Bocchini, je vsako jutro pošiljal Mussoliniju pesimistična poročila o razpoloženju prebivalstva. Glavna osebnost v taboru zagovornikov nevtralnosti pa je bil sam Mussolinijev zet, zunanji minister Ciano. Sovražil je Nemce, posebno

Prizor iz fašistične vojne propagande v Italiji 1. 1939: v Milanu zbirajo staro železo za topove.

Hitlerja in Ribbentropa, o katerih je govoril, da so nečloveški. Bil je prepričan, da nameravajo spraviti pod svojo oblast vso Evropo in morda ves svet. Vedel je, da jih ne zanimajo interesi Italije. Že takrat so se obnašali zelo oholo in za Italijo žaljivo. Mussolini je kot prvega antikomuniste v Evropi so prisilili, da je čez noč moral kazati prijazen obraz Stalinu, saj so mu sklenitev prijateljstva z Moskvijo sporočili komaj en dan pred sestankom Ribbentropa z Molotovim. Zaman je Ciano prepričeval svojega tasta, ki je menil, da se mora ravnati po sprejetih obveznostih, kljub nezadostni oborožitvi. Bal se je, da mu nasprotniki ne bi očitali strahopetnosti.

Zadnje dni avgusta 1939 so vpoklicali nekaj letnikov. Izdan je bil ukaz o zatemnitvi. Prepovedana je bila prodaja kave in časopisi

Še en zločinec je ušel kazni

Znani raziskovalec nacističnih zločinov, neuradni tožnik v mnogih tožbah zoper preživele hitlerjance, ing. Simon Wisental, je že pred leti sprožil postopek zoper bivšega generala Huberta Lanza in nekatere druge nemške oficirje. Hubert Lanz živi v Zvezni republiki Nemčiji, v Dortmundu. Drugih krivcev pa baje niso mogli najti. Lanza je obsodilo zavezniško visoko sodišče v Nürnbergu leta 1948 na 12 let zapora, ker je ukazal leta 1943, po italijanski kapitulaciji, ustreliti italijanskega generala, poveljnika divizije »Acqui«. Leta 1957 pa je vrhovno italijansko sodišče sodilo v odsotnosti 30 nemških oficirjem...

Gre za dogodke neposredno po italijanski kapitulaciji. Italijanska vojska je zasedla Grčijo in vrsto njenih otokov. Tako tudi Cefalonia. Po kapitulaciji so otok zased-

so smeli izhajati samo na šestih straneh. Član velikega fašističnega sveta, Giuseppe Bottai, je 31. avgusta zabeležil v svoj dnevnik: »Mesto je v temi in ta tema je še hujša, ker ne vemo, kam meri Mussolini... Galeazzo (Ciano) mi je rekel, da je ob enih brzobjavno predlagal Londonu in Parizu sklicanje vseevropske konference... Mi ne moremo in ne smemo intervenirati. Nemčija je prešla v akcijo ne glede na sporazum z nami. Mi nismo obvezani, da ji pomagamo in niti nimamo interesa. Resnica je v tem, da nismo pripravljeni, čeprav v stranki govorijo drugače in vpiče Mussolini, da potvarjajo resnico. Pravijo mu, da ljudstvo zahteva vojno, pa to ni res. Italijansko ljudstvo noče te vojne... S kom in proti komu naj se bojujemo?«

(nadaljevanje)

Italijanski esesovci

Mussolini je že oktobra 1934 naprosil Hitlerja, naj bi mu omogočil ustanovitev posebnih enot fašistične milice, ki bi bile vključene v nemške esesovske oddelke. Konec leta 1943 se je v Müsingen zbralo 15.000 vojaških obveznikov in prostovoljcev, ki so jih potem izurili za »redno« vojsko in za esesovske oddelke. Dne 7. septembra je Himmler izdal ukaz o ustanovitvi brigade italijanskih grenadirjev, katere pripadniki naj bi bili črnosrajčniki. Brigada se je bojevala proti partizanom na področju Ligurije. Poveljeval ji je SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen SS Hansen.

Iz specialnega južnotirolskega bataljona, ki je bil ustanovljen na Koroškem novembra 1942, je 18. avgusta 1944 nastala 24. Waffen Gebirgsjägerdivision der SS. Ob razsuhu Italije je razorožila posadko redne vojske v Trbižu, nato pa je delovala na področju tržaške, goriške in videmske pokrajine. Poveljstvo je imela v vasi

Moggio Udinese. Posebno se je proslavila z borbo proti italijanskim in slovenskim partizanom. Južnim Tirolcem so se pridružili tudi številni prostovoljci iz Istre.

Tretja esesovska enota, v katero so bili vključeni italijanski fašisti, se je imenovala 29. Grenadier-Division der SS (italienische Nr. 1).

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in kliseje GGP »DELO«, Ljubljana, — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-pod. Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritičje, p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in vinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

(Po Borbi)